Οι Ρίζες της Αλληλεγγύης

Χάρης Ναξάκης*

Η ζωή αξίζει μονάχα αν τη μοιράζεσαι
Κ. Νικηφοράκης

Το σύνολο σχεδόν της νεωτερικής σκέψης, ηθελημένα ή αθέλητα, ανεξάρτητα από αν το ομολογεί ή όχι, είναι είτε χομπσιανή ή ρουσσωική, δηλαδή φιλελεύθερη ή αριστερή. Στην ρουσσωική παράδοση εντάσσεται και ο αναρχισμός. Τα ρεύματα αυτά της νεωτερικής πολιτικής σκέψης συγκρούονται γύρω από το θεμελιώδες ερώτημα τι είναι η ανθρώπινη φύση.

Ο πυρήνας της χομπσιανής (φιλελεύθερης) ανθρωπολογίας είναι η κουλτούρα του εγωισμού, η ιδιοτελής ανθρώπινη φύση. Σύμφωνα με τον Χομπς ο άνθρωπος από την φύση του δεν είναι ικανός να πράττει το καλό και γι' αυτό πρέπει να τιθασευτεί η φυσική του ιδιοτέλεια από μια εξωτερική δύναμη (τύραννο, πεφωτισμένο ηγέτη, πολιτικές ελίτ). Ο Α.Σμίθ, εκ των ιδρυτών της πολιτικής οικονομίας , εκσυγχρόνισε την φιλελεύθερη αντίληψη προτείνοντας αντί να δαμαστούν τα εγωιστικά ανθρώπινα πάθη να αυτορυθμιστούν μέσω της αγοράς. Για τον Σμιθ ο αλτρουισμός, η αλληλεγγύη, η καλοσύνη, αναδύονται όταν τα άτομα μέσω της παραγωγικής διαδικασίας επιδιώκουν την προσωπική τους ευμάρεια, το προσωπικό τους συμφέρον, το κέρδος. Οι άνθρωποι είναι τίμιοι μόνο όταν η τιμιότητα τους φέρνει κέρδος, ενδιαφέρονται για το κοινό καλό όταν στηρίζονται στην ιδιοτέλεια και τον εγωισμό. Η ευημερία, το κοινό καλό, προκύπτει από την ιδιοτέλεια και όχι από την καλοσύνη. Καταλήγουμε έτσι στο αβίαστο συμπέρασμα ότι βοηθάμε τον άλλο όχι από την καλοσύνη μας, αλλά γιατί περιμένουμε να μας ανταποδώσει την βοήθεια του (D. Hume), δηλαδή ο αλτρουισμός είναι μία υποκρισία για να υπηρετηθεί η ιδιοτέλεια. Η αλληλεγγύη για τους φιλελεύθερους είναι στην καλύτερη περίπτωση ένας ιδιοτελής αλτρουισμός. Η πιο καθαρή έκφραση αυτής της αντίληψης είναι η φιλανθρωπία των πλουσίων. Αν όμως

ο άνθρωπος είναι αποκλειστικά ιδιοτελές ον τότε γιατί να προσφέρει αφιλοκερδώς αίμα σε ένα νοσοκομείο, να κάνει μια ανώνυμη δωρεά σε ένα ίδρυμα, να δώσει φιλοδώρημα σε ένα σερβιτόρο ενός εστιατορίου που δεν θα το επισκεφτεί ξανά, να βοηθήσει μία άγνωστη ηλικιωμένη να περάσει από μια διάβαση, να προσφέρει ρούχα και τρόφιμα σε ένα πρόσφυγα;

Ως αντίπαλο δέος στον φιλελευθερισμό, στην οντολογία της απληστίας, ο Ρουσώ και κατ ‘ επέκταση ο Μαρξ θα θεμελιώσουν την αισιόδοξη ανθρωπολογία, διατυπώνοντας την άποψη ότι ο άνθρωπος είναι φύσει καλό ον ή μια άγραφη πλάκα πού την διαμορφώνει η κοινωνία, ο πολιτισμός. Σύμφωνα μ’ αυτή την αισιόδοξη ανθρωπολογία το κακό είναι πολιτισμικό δημιούργημα, εξωτερικό γνώρισμα της ανθρώπινης ταυτότητας, και άρα θα αρθεί σε μια άλλη κοινωνία στην οποία θα έχουν εκλείψει οι αιτίες που το δημιούργησαν. Για να στοιχειοθετηθεί μάλιστα η καλοκάγαθη ανθρώπινη φύση ο Ρουσώ και ο Μαρξ εφεύραν ένα προϊστορικό στάδιο της ανθρωπότητας που «οι άνθρωποι ήταν ελεύθεροι ενώ σήμερα είναι παντού αλυσοδεμένοι», όπως λέει ο Ρουσώ, το στάδιο του πρωτόγονου κομμουνισμού (Μαρξ). Τα ερωτήματα είναι βέβαια εύλογα γι’ αυτή τη μονοφυσιτική ανθρωπολογία. Αν ο άνθρωπος είναι φύσει καλός και ζούσε σε ένα επίγειο παράδεισο τότε πώς θα εξηγηθεί η εμφάνιση της ιδιοτέλειας, της ιδιοκτησίας, των εξουσιαστικών μηχανισμών, του κράτους, κλπ; Με παρθενογένεση; Μέχρι πριν 12.000 χρόνια ολόκληρη η ανθρωπότητα ζούσε σε κυνηγετικές – συλλεκτικές ομάδες, σε τροφοσυλλεκτικές κοινωνίες. Οι ανθρωπολόγοι τις ονόμασαν κοινωνίες του μοιράσματος, διότι ένα από τα βασικά τους χαρακτηριστικά, άξιο θαυμασμού για τα εξισωτικά του στοιχεία είναι το μοίρασμα της τροφής, ιδιαίτερα το μοίρασμα των μεγάλων θηραμάτων και η ισοδιανομή τους στα μέλη της ομάδας. Η εξιδανίκευση όμως των τροφοσυλλεκτικών ομάδων ως ευγενών άγριων όχι μόνο δεν τεκμηριώνεται από τις ανθρωπολογικές μελέτες αλλά αντιθέτως αυτές δείχνουν ότι πάντα υπάρχουν αποστάτες από το συλλογικό πνεύμα, την εξισωτική ηθική, από την γενική αρχή του μοιράσματος του πλεονάσματος. Έχοντας αυτή την επίγνωση οι τροφοσυλλεκτικές κοινωνίες

επινόησαν συμβολικούς και πρακτικούς μηχανισμούς και κανόνες που αποθάρρυναν τη βούληση για δύναμη και κυριαρχία, την ιδιοτελή συμπεριφορά ατόμων και ομάδων και επιβράβευαν τον αλτρουισμό και την εξισωτική ηθική.

Η ανθρώπινη ταυτότητα δεν είναι αυτοδημιούργητη, δεν προέκυψε από μια ρήξη με τη φύση αλλά από μια ανάδυση από αυτήν, δεν περιορίζεται στην ζωικότητα αλλά δεν υπάρχει χωρίς αυτήν, είναι μια ενότητα έμφυτων και επίκτητων χαρακτηριστικών. Η ιδιοτέλεια από τις πρωτοκοινωνίες μέχρι σήμερα, προέκυψε ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού για την πρόσβαση στους φυσικούς πόρους (π.χ. φονικές επιδρομές μεταξύ φυλών) και κυρίως από το ότι κάθε άνθρωπος βιώνει τον εαυτό του ως πρώτο πρόσωπο, ως υποκείμενο, έχει δηλαδή ένα μοναδικό αποτύπωμα συνείδησης. Η αλληλεγγύη αναδύθηκε στις πρωτοκοινωνίες και αναβλύζει μέχρι σήμερα από την ανάγκη της συνεργασίας για πιο αποτελεσματική πρόσβαση στους φυσικούς και κοινωνικούς πόρους (π.χ. δίκτυα συνεργασίας των ανδρών-κυνηγών, δίκτυα συνεργασίας των γυναικών στη συλλογή καρπών και την ανατροφή των παιδιών, κλπ) γεγονός που οδήγησε στην εγκατάσταση του άλλου μέσα στο μοναδικό αποτύπωμα συνείδησης του καθενός. Έτσι το μοναδικό αποτύπωμα συνείδησης μπορεί να οδηγηθεί στην ιδιοτέλεια, στον εγωισμό, όταν κυριαρχεί το εγώ, αλλά και στον αλτρουισμό, εφόσον είμαστε ικανοί να αφιερώσουμε το πρόσωπό μας σε ένα εσύ.

Για το πού θα κατευθυνθεί εξαρτάται από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του κοινωνικού περιβάλλοντος. Μπορούμε να διάγουμε μια αξιοβίωτη ζωή αν ενισχύσουμε ένα βίο συνεργατικό και αποδυναμώσουμε, χωρίς ποτέ να καταργήσουμε ένα βίο κτητικό. Το πιθανότερο είναι ότι η ιδιοτέλεια πρώτη εμφανίστηκε ως χαρακτηριστικό του είδους και είναι αρκετά ισχυρή και γι’ αυτό ριζική επανάσταση είναι η ενίσχυση της λειψά αναπτυγμένης συνιστώσας της ανθρώπινης κατάστασης, του αλτρουισμού.

*καθηγητής οικονομικών στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας
charisnax@yahoo.gr

Το Αδιέξοδο και η Υπέρβασή του

Φιλήμονας Πατσάκης

Ήταν πράγματι μια από τις μεγαλύτερες απεργίες αυτή της 4ης Φεβρουαρίου. Και ως τέτοια έθεσε καθοριστικά ερωτήματα και ανέδειξε μια κρίση όχι μόνο στρατηγικής αλλά και συγκρότησης, δηλαδή δομική. Αυτό είναι εμφανές διότι δεν μπόρεσε να θέσει πολιτικό ζήτημα καθώς στο κοινοβουλευτικό επίπεδο η διάδοχη κατάσταση θα είναι φανατικός υπηρέτης, και αυτός, των πολιτικών στις οποίες αντιδρά η κοινωνία. Επίσης οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις είναι εγκλωβισμένες ανάμεσα στην γνώση της ανυπαρξίας εναλλακτικής κρατικής διαχείρισης, την κρίση ενσωμάτωσης εκπροσώπησης, στην αδυναμία ανάγνωσης του νέου υποκειμένου και σε μια εμμονή για δομές που βρωμάνε ναφθαλίνη. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί και η αδυναμία της καθόδου των αγροτών στην Αθήνα που παρά την επικοινωνιακή στήριξη δεν μπόρεσε να δημιουργήσει πολιτικό γεγονός.

«Η δημοκρατία δεν σημαίνει και δεν μπορεί να σημαίνει ότι ο λαός άρχει πραγματικά, η δημοκρατία απλώς σημαίνει ότι ο λαός έχει την ευκαιρία να αποδέχεται ή να απορρίπτει εκείνους που πρόκειται να τον κυβερνήσουν. Η δημοκρατία ως μηχανισμός επιλογής δημιουργεί ένα κράτος αποσπασμένο από την κοινωνία. Ο λαός δεν θέτει ζητήματα ούτε αποφασίζει πάνω σε αυτά, αλλά τα ζητήματα που αφορούν την ζωή του τίθενται σε αυτόν και αποφασίζονται για λογαριασμό του. Αν κάποιος υποθέσει την ύπαρξη ενός κοινού αγαθού και ισχυριστεί ότι αυτό είναι προϊόν ορθολογικότητας τότε μπορεί να απορρίψει κάθε διαφωνία ως αιρετική και αντικοινωνική».

Αυτή η εμβληματική φράση του Shumpeter έπαιξε τεράστιο ρόλο

στην πολιτική συναίνεση όπως την βιώνουμε, έχει φτάσει όμως στο όριο της απαξίωσης. Η δημοκρατία, λοιπόν, είναι ένας μηχανισμός νομιμοποίησης ηγετών. Ο Schumpeter υπέπεσε σε ένα καθοριστικό σφάλμα: στο γεγονός ότι όλα αυτά δεν συνιστούν νομιμοποίηση αλλά στην καλύτερη περίπτωση ανοχή, και ότι στην ουσιαστική κρίση της εκπροσώπησης το κράτος δεν θα είχε διαύλους με τον κοινωνικό ιστό. Τα μεγάλα κόμματα δεν διατηρούν δεσμούς με την κοινωνία, δεν μπορούν καν να επιτελέσουν τον ρόλο του διαύλου επικοινωνίας μεταξύ εξουσίας και κοινωνίας. Η δημοκρατία της ανάθεσης και της εκπροσώπησης έχει χάσει τον ενοποιητικό της ρόλο, η ανάγκη για συνολική αλλαγή υποδείγματος είναι μεγάλη. Το ότι η καθημερινότητα έχει πάψει πια να αποτελεί μέρος μιας ανακουφιστικής επανάληψης αλλά καθορίζει μια αβέβαιη και χωρίς εχέγγυα επιβίωση είναι μια ένταση που οι συνηθισμένες πολιτικές εκφράσεις δεν μπορούν να ανακουφίσουν. Επίσης η ερμηνεία των κοινών αγαθών είναι σήμερα πολύ διαφορετική και θα αφορά την κυρίαρχη πολιτική μάχη από εδώ και πέρα. Η ανάθεση και η διαχείριση δεν μπορούν πλέον να δώσουν λύσεις.

Στο κοινωνικό πεδίο δεν θα αναφερθώ στις δυνάμεις που ψήφισαν ναι και συμμετέχουν σε πορείες «αντίστασης», διότι αυτές έχουν ένα βαθύ υπαρξιακό ρήγμα, π.χ. το αίτημα για απόσυρση του ασφαλιστικού είναι αιτία εξόδου από την ΕΕ. Οι υπόλοιπες κοινωνικές δυνάμεις αναγνωρίζουν ότι η ανάγκη συγκρότησης κοινωνικής αντιπολίτευσης πηγαίνει μακριά από τις μέχρι τώρα συνήθειες, θα είναι ένα διαρκές ζητούμενο χωρίς ευκολίες, (μπορείς να κλείσεις βέβαια τα μάτια και να συνεχίσεις να λειτουργείς σαν να μην άλλαξε τίποτα οπότε…).

Μια νέα δομή μπορεί να προκύψει με όρους διαρκούς αυτοθέσμισης. Οι άνθρωποι χάνουν εκ νέου τις ψευδαισθήσεις τους και στέκουν μετέωροι μπροστά στο ξεχαρβάλωμα των συνηθειών τους. Η πρόκληση είναι τεράστια και σίγουρα εξηγεί την αδυναμία συγκρότησης εναλλακτικών ενώ η επίθεση είναι συντριπτική. Η έλλειψη όμως μιας στερεής δομής και ελπίδας οδηγεί σε μια πρωτόγνωρη κινητικότητα, σε δυνατότητες

εναλλακτικών που μέχρι σήμερα έμπαιναν στην απαξιωτική σφαίρα του ουτοπικού. Καθώς κάθε οικείο ξεθωριάζει και καθώς η ελπίδα για την πρόοδο διαλύεται, τότε τι μένει; Γνωρίζω ότι όσο και αν θέλουμε συλλογικές ουτοπίες, αυτές δεν μπορούν να παραχθούν πλέον ως θεωρητικά θέσφατα, αλλά θα προκύψουν σαν μια μακρά διαδικασία οικοδόμησης της σύγχρονης αλληλεγγύης και της νέας συμμετοχής. Δεν υπάρχουν πλέον ηγεμονικές δυνάμεις που μπορούν να παράγουν τους ορισμούς της ζωής. Αντίθετα, υπάρχει η αναζήτηση του μέλλοντος σε ένα δραστήριο, εκρηκτικό και πολλαπλά βλάσφημο παρόν, η διακρίβωση ότι υπάρχουν ήδη δραστηριότητες που κυοφορούν νέες, εναλλακτικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, συνεργασίας και τρόπους ύπαρξης. Το πλήθος δεν μπορεί να διεκδικήσει παραγόμενες πλειοψηφίες, ούτε τελεολογικές στοχεύσεις, αλλά μπορεί να παράγει διαρκώς νέες συνθήκες οργάνωσης χωρίς ηγεμονισμούς, καθώς συγκροτείται από πολλές δρώντες μειοψηφίες. Δημιουργώντας εναλλακτικούς κοινωνικούς χώρους, δίνουν χώρο στην συγκρότηση ενός νέου κοινωνικού υποκειμένου. Αυτός είναι και ο ρόλος πάνω στον οποίο πρέπει να σκεφτούν και να δράσουν πολιτικοί και κοινωνικοί σχηματισμοί που θέτουν ως ζήτημα την άρνηση του υπάρχοντος αλλά και την δημιουργία κάτι διαφορετικού με βάση την διαρκή αυτοθέσμιση.

Η απελπισία και οι κάθε λογής αναφορές στο «δεν υπάρχει εναλλακτική» δεν είναι μονόδρομος. Μέσα σε αυτό το ζοφερό τοπίο να θυμόμαστε πως είναι η πρώτη φορά που τίθεται τόσο επιτακτικά στην κοινωνία η ανάγκη να ορίσει η ίδια τους όρους της ζωής, να αναμετρηθεί με όλους τους ορισμούς που της έχουν επιβληθεί ως θέσφατα και να αναλογιστεί την συγκρότηση της χωρίς την αυθεντία των εξουσιαστικών δομών.

Ελευθερώνοντας τον Λαό με τη Ραχήλ και τον Μηλιό

Σπύρος Τζουανόπουλος

*[…] πίσω από αυτόν τον δημαγωγικό λαϊκισμό κρύβεται μια βαθύτατη περιφρόνηση προς τις ίδιες τις μάζες, αφού ο ρόλος που τους επιφυλάσσει ο εξουσιαστικός λαϊκισμός (**γιατί κάθε λαϊκισμός είναι εξουσιαστικός), ο ρόλος που τους επιφυλάσσει το κράτος, η εκκλησία και το κόμμα δεν είναι ούτε να σκέφτονται ούτε να αποφασίζουν ούτε να δρουν αλλά να υπακούνε – να λένε τραγουδάκια, να χειροκροτάνε ρυθμικά και, κάπου κάπου, να ψηφίζουν***».
Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, Η «Ρωμιοσύνη» στον Παράδεισο

«Τα γεμιστά είναι επινόηση του ελληνικού λαού. Με τίποτα δηλαδή, πολύ φτηνά, τρώει μια οικογένεια».
Θεανώ Φωτίου, υπουργός της δεύτερης φοράς Αριστερά, μετά την ορκωμοσία

Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Ευρώπη. Έχει τη φωνή του Αντρέα, το μουστάκι του Μαδούρο και το βλαχοπόνηρο μειδίαμα του Λαφαζάνη: είναι ο Φρανκενστάιν σοσιαλαϊκισμός, τον ψηφίζεις και τα κάνει όλα μόνος του! Σκίζει μνημόνια, διορίζει στο Δημόσιο, χαρίζει χρέη και πουλάει τσαμπουκά σε Γερμανούς ιμπεριαλιστές! Απευθύνεται σε όσους προλετάριους δεν έχουν να χάσουν τίποτα άλλο παρά την πίστη τους στον κοινοβουλευτισμό.

Πατώντας πάνω στις νίκες και τις ήττες των κοινωνικών κινημάτων, εκμεταλλευόμενος στο έπακρο τα κοινοβουλευτικά προνόμια (χρηματοδότηση, ΜΜΕ, ευρωθεσμούς) και την αφήγηση του «ήθους» του, ο ΣΥΡΙΖΑ έφτιαξε την Εθνική Αριστεράς, μια dream team με Αλτουσεριανούς διανοούμενους, συνδικαλιστές του ΠΑΣΟΚ, επαγγελματίες μαϊντανούς των κινημάτων, τηλεπερσόνες της Βουλής και, με την εξουσία εν όψει, καμιά δεκαριά ελαφρολαϊκούς δεξιούς. Το μίγμα δεν θα έπηζε με τίποτα όμως αν

δεν υπήρχε το πανίσχυρο συστατικό που έδωσε στην ομάδα την απαραίτητη ομοιογένεια στην αφήγηση και τον λόγο. Μια ουσία που απελευθέρωσε την Αριστερά από ενοχλητικά βαρίδια, όπως *διαχωρισμός εκκλησίας-κράτους, οικολογία, διεθνισμός*. Μια ουσία που απενοχοποίησε την Αριστερά από αναφορές που δίνουν η καθεμιά και 1-2% στην κάλπη, αν τις πεις πολλές φορές *(πατρίδα, διορισμός, υγιής επιχειρηματικότητα, κίνητρα σε επενδυτές κ.α.)*.

Ο λαϊκισμός λοιπόν, η τεχνική αυτή που έραψε παλιά η Δεξιά, διόρθωσε στα μέτρα της η Σοσιαλδημοκρατία και τη φόρεσε χιλιομπαλωμένη η Αριστερά, ήταν η ζαβολιά που της επέτρεψε να απομυζήσει τα κινήματα, να υποσχεθεί τα πάντα, να αυτοπροδωθεί και να ξαναγεννηθεί από τη στάχτη της. Χρέος όμως των κινημάτων και της ριζοσπαστικής πράξης είναι να μην αφήσει ξανά χώρο σε αυτή την αυτοεκπληρούμενη προφητεία κοροϊδίας και ήττας να αναπτυχθεί σε βάρος κάθε χειραφετητικής προσπάθειας.

Τι εννοείς, ρε φίλε, όταν λες λαϊκισμός;

«*Δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, δικαίωμα ψήφου από τα 18, κατάργηση της Άνω Βουλής, σύγκλισης έκτακτης Εθνοσυνέλευσης για νέα θέσπιση Συντάγματος, 8ωρη εργασία, συμμετοχή των εργατών στην τεχνική διαχείριση της βιομηχανίας,* ***μερική*** *δήμευση της μεγάλης περιουσίας, σύνταξη στα 55, κατάσχεση μέρους της εκκλησιαστικής περιουσίας*».
Πρόγραμμα Πυρήνων του Αγώνα, πρόγονου σχηματισμού του Φασιστικού κόμματος Ιταλίας, 1919

Η μελέτη του λαϊκισμού ως πολιτικό φαινόμενο-στρατηγική και αφήγηση είναι πολύ ενδιαφέρουσα και διεξάγεται με πολύ οργανωμένο και δυναμικό διάλογο από τον ακαδημαϊκό κόσμο. Προσπαθώντας να δώσουμε έναν ορισμό, δεν γίνεται να μην προδώσουμε την πολιτική μας θέση, πράγμα απόλυτα υγιές αφού όλοι/ες μιλάμε βάσει ενός προτάγματος το οποίο χρωματίζει τις αφηρημένες πολιτικές έννοιες που χρησιμοποιούμε.

Αυτό, ας πούμε, κάνει η συντηρητική θεωρία που θεωρεί τον

λαϊκισμό ως «*μια παρεκτροπή της δημοκρατίας προς τη μανία του όχλου, ως τη βασική ουσία του ολοκληρωτισμού και του φασισμού*»***[1]***. Εκκινώντας από μια ελιτίστικη αφετηρία, η δεξιά ρητορική σήμερα βαφτίζει λαϊκιστικό οποιονδήποτε λόγο ξεφεύγει από τον μονόδρομο της ιδεολογίας της ανάπτυξης, του κοινοβουλευτισμού, των νεοφιλελεύθερων πολιτικών λιτότητας και εν γένει του δυτικού φαντασιακού, ακόμα και σε επίπεδα φαινομενικά δευτερεύοντα (όπως το αισθητικό). Έτσι, μια τεράστια γκάμα πολυσήμαντων διαδικασιών, από το σκυλάδικο μέχρι την απεργία και από το γκράφιτι μέχρι την άρνηση πληρωμής των διοδίων, βαφτίζεται λαϊκισμός και πρέπει να καταπολεμηθεί λυσσαλέα. Εννοείται πως ο ως άνω συντηρητικός λόγος δεν συναντάται μόνο στην Ελλάδα, τουναντίον κάθε χώρα έχει επαρκή αριθμό Μανδραβέληδων που κανοναρχούν σε μονόστηλα τους πολίτες. Γλαφυρό παράδειγμα, οι οδηγίες προς ναυτιλλομένους συντηρητικούς από τον οικονομικό δημοσιογράφο Hugo Dixon:

«Ο λαϊκισμός έχει μολύνει την ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή. Μπορεί, όμως, να νικηθεί. Τα τρία στοιχεία που χρειάζονται οι παραδοσιακοί πολιτικοί ώστε να αποκτήσουν ξανά τον έλεγχο της δημόσιας συζήτησης είναι επάρκεια, δικαιοσύνη και ηγετικά προσόντα. Σε κάποιο βαθμό η αντεπίθεσή τους έχει αρχίσει να αποδίδει. […] Η δράση των λαϊκιστών είναι επιβλαβής διότι προτείνουν φαινομενικά ελκυστικές πολιτικές λύσεις που θα είχαν καταστροφικά αποτελέσματα αν εφαρμόζονταν. Η ικανότητα είναι το πρώτο στοιχείο που πρέπει να έχουν οι παραδοσιακοί πολιτικοί αν θέλουν να κερδίσουν τον λαϊκισμό. Στην περίπτωση της Ευρώπης αυτό σημαίνει ικανή διαχείριση της οικονομίας»***[2]***.

Βέβαια, αν κάποιος έψαχνε για τις απαρχές του λαϊκισμού θα τις εντόπιζε σίγουρα κάτω από το χαλί της Δεξιάς! Με τη Δεξιά όμως ποτέ δεν βαδίσαμε στους ίδιους δρόμους: αντίθετα, οι δρόμοι που βάδισαν τα κινήματα έγιναν το χαλί σε κάθε λογής αριστερό λαϊκισμό για να εμφανιστεί σωτήρας του λαού, ένας Αη Γιώργης που, καβάλα στο λαό, θα θανατώσει το μνημονιακό τέρας.

Μήνες πριν τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ,

ηγεμονικό σχήμα της σύνολης Αριστεράς, είχε καταφέρει να ενοποιήσει ομάδες συμφερόντων, πολιτικές γκρούπες και συνιστώσες με μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Η λαϊκιστική αφήγησή του ήταν η συγκολλητική ουσία που επέτρεψε τη νομιμοποιημένη συνύπαρξη όλων των παραπάνω, με το Πασόκειο επιχείρημα «να φύγει η Δεξιά» να δίνει έναν τόνο καθήκοντος στην αποσιώπηση της κριτικής, τον παραμερισμό των διαφορών και τη στρατευμένη ψήφο από το αριστερό ακροατήριο. Υπηρετώντας γνήσια τις σταλινικές καταβολές της, η ελληνική Αριστερά, από το τηλεοπτικό πάνελ και την ανοιχτή συγκέντρωση μέχρι την εκδήλωση και το οικογενειακό τραπέζι, συκοφαντούσε κάθε κριτική ως απολογία του συστήματος και καλούσε σε εθνική συστράτευση για να έρθει «η ελπίδα».

Και τι δεν υποσχέθηκε η «προγραμματάρα» –κατά Λαφαζάνη[3]– του ΣΥΡΙΖΑ: κατάργηση των «μνημονιακών» νόμων και των πράξεων νομοθετικού περιεχομένου με έναν νόμο, αφοπλισμό ΔΙΑΣ-ΔΕΛΤΑ, κατάργηση των κέντρων κράτησης, μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, κατάργηση των φυλακών τύπου Γ΄, επαναπρόσληψη όλων των «παρανόμως» απολυθέντων στο Δημόσιο, κατάργηση του ΕΝΦΙΑ και πολλές άλλες γενναίες δεσμεύσεις. Στην προσπάθεια για ένα βέβαιο εκλογικό αποτέλεσμα, διευρύνθηκαν και οι συμμαχίες, φτάνοντας μέχρι και το Άγιο Όρος[4]!

Η εικόνα του Ηγέτη να ανεβαίνει στο πόντιουμ των Προπυλαίων υπό τον παιάνα του «Ζ» του Μίκη Θεοδωράκη, με αλαλάζοντες μικροπασόκους, χιπστερίζοντες νεολαίους και Ευρωπαίους που έβλεπαν την «ελπίδα να έρχεται», ήταν το τελευταίο επεισόδιο της πρώτης σειράς: και όπως συνήθως, η δεύτερη σεζόν δύσκολα ξεπερνάει την πρώτη.

Η κυβέρνηση στην αντιπολίτευση, τα κινήματα στην εξουσία

Οι πρώτες μέρες του ΣΥΡΙΖΑ χαρακτηρίστηκαν από λαϊκιστικούς συμβολισμούς που οι πιο εύπιστοι οπαδοί δεν τους θεωρούσαν τέτοιους, καθότι ανέμεναν τη συμπλήρωση του συμβολικού από το υλικό του αντίκρισμα. Οι πιο υποψιασμένοι αντιλήφθηκαν την κατάσταση όταν είδαν να χαριεντίζεται ο Σπίρτζης με τη Ραχήλ Μακρή σε υπουργικό γραφείο, κάτω από ποπ αρτ πορτραίτο του Βελουχιώτη. Παρόλα αυτά, η αριστερή ηγεμονία με τη μεταπασόκ αισθητική απόλαυσε έναν μήνα απόλυτης αταραξίας.

Το κυβερνητικό αφήγημα φανταζόταν την εξουσία να ασκείται εντός εκτός και επί τα αυτά, με τα στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ τη μια να κυβερνάνε και την άλλη να ασκούν αντιπολίτευση στην ίδια τους την κυβέρνηση. Highlight του σχιζοφρενικού αυτού λαϊκισμού αποτέλεσαν οι συγκεντρώσεις στήριξης της κυβέρνησης κατά τη διεξαγωγή των πρώτων διαπραγματεύσεων της κυβέρνησης στο Eurogroup. Θιασώτες της κινητοποίησης θεωρούσαν τις συγκεντρώσεις τους ως συνέχεια των Αγανακτισμένων του 2011, μη εξηγώντας το πώς η οπαδική στήριξη μιας κυβέρνησης και η απόλυτη εκχώρηση της φωνής τους σε μια ομάδα ειδικών της διαπραγμάτευσης έχει σχέση με τις αντικοινοβουλευτικές αντικρατικές αγωνιστικές αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις και τις συγκρούσεις του 2011. Η μάλλον, για να μη λέμε ψέματα, υπήρξαν απόπειρες διανοούμενων-αφιθιονάδος του Τσίπρα να γεφυρώσουν τα αγεφύρωτα, με προσφυγή σε σταλινισμό β΄ κατηγορίας:

*«Το ερώτημα αν οι συγκεντρώσεις της 11/2 είναι «αυθόρμητες» ή «προσχεδιασμένες» δεν έχει κανένα ενδιαφέρον και καμία χρησιμότητα για κανέναν – **εκτός από εκείνους που ψάχνουν μια δικαιολογία, για να μην πάνε** […] Αποτελούν ακόμα μία προσπάθεια κατάληψης του χώρου της εκπροσώπησης: «Occupy representation»[…] Με αυτή την έννοια, σίγουρα αποτελούν ίσως*

*όχι «αναβίωση», αλλά προέκταση του πνεύματος των καταλήψεων πλατειών που είχαν συγκλονίσει την Ελλάδα και την Ισπανία –αλλά επίσης την Αίγυπτο, τις ΗΠΑ και σε μικρότερο βαθμό άλλες χώρες– το 2011»**[5]**.*

Το πώς καταλαμβάνεται η εκπροσώπηση έξω από τις κλειστές πόρτες του Eurogroup είναι κάτι άπιαστο για τη σκέψη μας: εκτός αν ο Βαρουφάκης ενσάρκωνε το Πνεύμα του λαού με πουά πουκάμισο.

Η πρώτη φορά που ο ΣΥΡΙΖΑ ήρθε ευθέως αντιμέτωπος με τα κινήματα ήταν το Φεβρουάριο του 2015 για το ζήτημα των κέντρων κράτησης, για τα οποία είχε δεσμευθεί σε όλους τους τόνους ότι θα τα αντικαταστήσει με «ανοιχτές δομές φιλοξενίας». Μετά από μαχητικές διαδηλώσεις έξω από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Αμυγδαλέζας και της Κορίνθου, όπου σημειώθηκαν και οι πρώτες συγκρούσεις με την Αστυνομία επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, σειρά βουλευτών απαξίωσαν τις «μικροπολιτικές και ανούσιες» κινητοποιήσεις. Για παράδειγμα, ο αναρχικός βουλευτής Καστοριάς Βαγγέλης Διαμαντόπουλος, μετά την παρέμβαση συλλογικοτήτων στην Αμυγδαλέζα δήλωσε στα social media:

«Όπως επίσης το να γίνεται πορεία για ένα ζήτημα που έχει δρομολογηθεί, όπως το κλείσιμο των στρατοπέδων συγκέντρωσης και η σταδιακή απελευθέρωση που έχει ξεκινήσει, το λες και αυτοαναφορικό […] πες μου εσύ με ποιο τρόπο επιταχύνει τη διαδικασία απέναντι σε μια πολιτική ηγεσία που έχει δρομολογήσει ήδη τη μετατροπή τους σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας…».

Είχε δίκιο: η αυτοκτονία εγκλείστου Πακιστανού στην Αμυγδαλέζα έναν μήνα μετά επιτάχυνε τη «διαδικασία» αποτελεσματικότερα. Φήμες λένε ότι οι δηλώσεις του τότε μέλους του ΣΥΡΙΖΑ και νυν ΛΑΕ παίζουν σε γιγαντοοθόνη στην Κόρινθο με μαροκινούς υπότιτλους, σε μια προσπάθεια να κατευναστούν οι εκεί έγκλειστοι που δεν αντιλαμβάνονται ότι κρατούνται μέχρι και σήμερα σε ανοιχτή δομή φιλοξενίας και όχι σε λάγκερ.

Ο κυβερνητικός «ρεαλισμός», ο δυϊσμός κυβέρνησης-κόμματος, η επικυριαρχία του οικονομικού έναντι όλων των άλλων πεδίων ήταν η συνταγή που ενοποιούσε την Αριστερά, είτε ως ΣΥΡΙΖΑ είτε ως ιδιότυπη τεχνοκρατική κριτική στην κυβέρνηση από την εξωκοινοβουλευτική πτέρυγα («αν ήμουν εγώ, …»). Η συνταγή άργησε να "κόψει": έπρεπε να περάσει ένα εξάμηνο περίπου για να οδηγηθεί ο λαϊκισμός της αριστεράς στο αδιέξοδο που ο ίδιος δημιούργησε, και ο μόνος τρόπος να το ξεπεράσει ήταν να χτυπήσει το κεφάλι στον τοίχο. Και το έκανε, παίζοντας το στοίχημα του δημοψηφίσματος για να το χάσει, αλλά δυστυχώς για αυτή το κέρδισε, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την οριστική αποδέσμευση των κινημάτων από την κοινοβουλευτική αυταπάτη. Αν και δεν χωράει στο παρόν άρθρο ανάλυση για το δημοψήφισμα, μπορούμε να πούμε ότι αποτέλεσε μεταξύ άλλων και την εκρηκτική συμπύκνωση των αντιφάσεων της «Αριστεράς στην εξουσία»: μέσα και ενάντια στην ΕΕ, τεχνοκρατική διαπραγμάτευση ειδικών και δημοψήφισμα, τσαμπουκάς και άτακτη υποχώρηση.

Η ελπίδα ακόμα έρχεται

*«Μια κυβέρνηση που εγκαταλείπει τις προεκλογικές της δεσμεύσεις, παραβιάζει βασικά δικαιώματα και προφανείς ανάγκες της συντριπτικής πλειονότητας, χάνει τη δημοκρατική της νομιμοποίηση»**[6]**.*
Κώστας Δουζίνας, μέλος του ΣΥΡΙΖΑ, διευθυντής του Birkbeck Institute for Humanities του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, Μάρτιος 2013

*Η αντίφαση και η αντίθεση, όμως, δεν είναι κάτι αρνητικό και καταστροφικό, είναι ο τρόπος που προχωρά η διαλεκτική. Χωρίς αυτές τις αντιφάσεις και χωρίς την προσπάθεια διαλεκτικής υπέρβασής τους δεν είναι δυνατόν να προχωρήσει το κόμμα, η κυβέρνηση, η κοινωνία. Το όνομα της Αριστεράς στην κυβέρνηση είναι η «αντίφαση στην εξουσία»**[7]**.*
Ο ίδιος, Ιανουάριος 2016

Στη σημερινή εκδοχή του, ο αριστερός λαϊκισμός έχει διαχωρίσει

τις δύο εκφάνσεις του που αξεχώριστες του έδιναν την ισχυρή εκλογική καταγραφή. Από τη μία, έχουμε επαναφορά με αριστερό πρόσημο του κυβερνητισμού και του τεχνοκρατικού λόγου της ανάπτυξης, όπου ο ΣΥΡΙΖΑ έχει τα «στελέχη», τη «θέληση» και το «ηθικό πλεονέκτημα» να πάρει τις δύσκολες αποφάσεις για να έρθει η ελπίδα του χρόνου, με νέα ΕΣΠΑ, διορισμούς και υγιή ανταγωνιστικότητα. Όποιος φέρεται εναντίον του κυβερνητικού προγράμματος είναι αστοιχείωτος, παίζει το παιχνίδι της Δεξιάς και ονειρεύεται πραξικοπήματα.

Από την άλλη, έχουμε τον Άγιο Παντελεήμονα της Αριστεράς με Πρόεδρο τον –μέχρι τον Ιούνιο– αριστερό ψάλτη του Τσίπρα, Λαφαζάνη, ο οποίος μετέτρεψε τη νύχτα που θα καταργούσε ο ΣΥΡΙΖΑ το μνημόνιο, σε έξι μήνες συμμετοχής στην κυβέρνηση[8]. Όταν ο ΣΥΡΙΖΑ με τη 47σέλιδη πρότασή του ~~στην Τρόικα~~ στους «θεσμούς» πουλούσε σε τιμή ευκαιρίας αεροδρόμια, ΟΛΠ και αύξανε τον ΦΠΑ, εκείνος δήλωνε ότι αποτελούν «προϊόν συμβιβασμού»[9], ενώ παρασκηνιακά έδινε γραμμή για ψήφιση των μέτρων αλλά «μη εφαρμογή τους – κατάργησή τους στην πράξη». Τέλειο σχέδιο για αποπλάνηση των Κουτόφραγκων! Σημαντικό στοιχείο της πολιτικής του ομάδας (Αριστερή Πλατφόρμα, ιστοσελίδα Iskra) η αντιιμπεριαλιστικής λογικής Ρωσολαγνεία που εκφράστηκε σε όλους τους τόνους προεκλογικά, μετεκλογικά αλλά και στη μετά-ΣΥΡΙΖΑ εποχή. Ο Λαφαζάνης, μάλιστα, πρέπει να είναι ο μόνος αρχηγός κόμματος στην Ευρώπη (αν εξαιρέσουμε τον Πούτιν;) που έχει στηρίξει δημόσια το καθεστώς Άσαντ, και μάλιστα στην πιο προβεβλημένη ομιλία που έδωσε ποτέ (το προεκλογικό ντιμπέιτ[10]). Μόλις η Αριστερή Πλατφόρμα, καθώς και πληθώρα παραγκωνισμένων στελεχών και επαγγελματιών γυρολόγων της πολιτικής (Ραχήλ Μακρή, Φωτόπουλος κ.α.) συνειδητοποίησαν στο δημοψήφισμα ότι το σχήμα «η Ελπίδα έρχεται» χρεοκόπησε, έφτιαξαν ένα fast track κόμμα Νέου Τύπου. Η προσπάθεια αναβίωσης της «αθηναϊκής άνοιξης»[11] και οικειοποίησης του «ΟΧΙ» κατέληξε αφενός σαν φάρσα στην εθνολαϊκή φιέστα της Ομόνοιας, και σαν τραγωδία στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, όπου το ηγεμονικό για πολλούς σχήμα της αριστεράς έμεινε εκτός Βουλής. Η αταβιστική επανάληψη των

παλαιοκομματικών μεθόδων συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Το διακύβευμα της εποχής μας: κίνημα της μη ενσωμάτωσης, δομές της ευθύνης

«Ο λαϊκισμός υπήρξε πάντα υπόθεση της εξουσίας, όχι των λαών. Το πολιτικό πρόβλημα της ανθρωπότητας είναι καταχωνιασμένο βαθιά μέσα στην ψυχή της και συνοψίζεται στο πώς να σωθεί από τους «σωτήρες» της, πώς να απελευθερωθεί από τους «απελευθερωτές» της».
Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, Η «Ρωμιοσύνη» στον Παράδεισο

Πώς βγήκανε πάλι απ' αυτή τη φωτιά
ο Κος Διευθυντής
ο διπλωματικός ακόλουθος
ο Κος πρέσβυς;
Και τώρα τι πρέπει να γίνει
σ' αυτό το νεκροταφείο των ονομάτων
σ' αυτό το νεκροταφείο των λέξεων;
Πώς θα ξαναβαφτίσουμε τις πυρκαγιές
«Ελευθερία», «ισότητα», «εξουσία»;
Μιχάλης Κατσαρός, Στο νεκρό δάσος

Μέσα στην πολιτική σκακιέρα της τελευταίας περιόδου (μετά την άνοδο και πτώση του ΣΥΡΙΖΑ), υποφώσκουν κινήσεις, κινήματα, συλλογικότητες που δεν ελπίζουν, δεν υπόσχονται αλλά πράττουν. Αντιφασιστικές κινήσεις που θέτουν τον φασισμό εκτός εδάφους, μεταναστευτικές δομές αλληλεγγύης που στην κυριολεξία σώζουν ζωές αποτελεσματικότερα από το κράτος, οριζόντιες οικονομικές δομές που παράγουν πλούτο, μεροκάματο και δικαιοσύνη και χιλιάδες συζητήσεις σε υψηλό επίπεδο για το τι μέλλει γενέσθαι. Αυτό που λείπει, όχι ως διακηρυγμένος πόθος αλλά ως αναπόσπαστο στοιχείο τακτικής-στρατηγικής των ανωτέρω, είναι ο ολικός συντονισμός και η ενιαία κίνηση, γενικά και επί μέρους. Αυτό ακριβώς είναι και το τελευταίο οχυρό της αριστερής λαϊκιστικής ρητορείας που, μέχρι να υπάρξει παραγωγή αντιπαραδείγματος, θα θεωρεί την επιχείρηση κατάληψης του κράτους ως το μόνο ρεαλιστικό πολιτικό σχέδιο. Αυτός είναι και

ο λόγος που πληθώρα ανθρώπων διστάζουν να αποστοιχηθούν από την Αριστερά και να στηρίξουν ή και να συμμετέχουν σε αντιεξουσιαστικά εγχειρήματα και κινήματα βάσης. Στόχος των *κινημάτων* λοιπόν είναι να γίνουν –και– *Κίνημα*, να παρέχουν αξιόπιστες αντιπροτάσεις στο καπιταλιστικό φαντασιακό της ανάπτυξης και να εντείνουν τις αντιστάσεις εκείνες που θα γεννηθεί ο ριζοσπαστισμός του 21ου αιώνα: ριζοσπαστισμός αδιαμεσολάβητος, συντακτικός, Αντίστασης αλλά και Ευθύνης.

Παραπομπές:

[1] Βλ. *Λαϊκισμός, δημοκρατία και γιατί πρέπει να κερδίσουν οι λαϊκιστές*, άρθρο του Μιχάλη Θεοδοσιάδη
[2] Βλ. Πώς θα νικηθεί ο λαϊκισμός
[3] Βλ. εκπομπή Γιώργου Παπαδάκη, 26/1/2014
[4] *«Εκείνο που είναι σημαντικό για τον ΣΥΡΙΖΑ, και θα επιχειρήσει να διασφαλίσει, είναι να υπάρχει το περιβάλλον που θα επιτρέπει στο Άγιο Όρος να συνεχίσει να παίζει τον ρόλο του, με ηρεμία και προσήλωση στα της ψυχής, στα του πνεύματος, στα του ανθρώπου. Χωρίς πρόθεση πρόκλησης τολμώ να προσθέσω στα τελευταία: στα της εξωτερικής πολιτικής της πατρίδας μας.»* Ρένα Δούρου στο Αγιορείτικο Βήμα, 20/3/2014
[5] Συνέντευξη Άκη Γαβριηλίδη στην Εφημερίδα των Συντακτών, *Τι καινούριο φέρνουν οι Πλατείες;*
[6] Κ. Δουζίνας: Από την πολιτική στη δημοκρατική ανυπακοή
[7] *Κ. Δουζίνας: Ζούμε σε πολλαπλές χρονικότητες*
[8] Λαφαζάνης: Ο ΣΥΡΙΖΑ θα καταργήσει το μνημόνιο με δημοκρατικό τρόπο
[9] Κατεβάζουν τους τόνους Λαφαζάνης και Ραχήλ Μακρή για την συμφωνία
[10] Βλ. το σχετικό βίντεο *«Σχετικά με τους πρόσφυγες, έκανε λόγο για τραγωδία, ενώ διερωτήθηκε: «Δεν έχουμε πρεσβεία της Συρίας: Γιατί; Για να αποσταθεροποιήσουμε το καθεστώς Άσαντ;»».*
[11] Copyright Yanis Varoufakis, The Athens Spring lives on!

ATHENS MARATHON

©by Manianna

Σαν την 4η Φλεβάρη δεν υπάρχει

Νώντας Σκυφτούλης

Μπορεί να είναι στριμωγμένος ο Σύριζα στις αντιφάσεις, που ο ίδιος καλλιέργησε. Όμως όλοι οι άλλοι, συμπεριλαμβανομένων και ημών, είμαστε εντάξει; Τα έχουμε βρει όλα αναφορικά με μια άλλη προοπτική; Ή είμαστε σε μια κατάσταση Σύριζα και ceteris paribus; Και ενώ οι προσδοκίες όλων για την 4η Φλεβάρη είχαν φτάσει στο ζενίθ, προσγειωθήκαν οι πάντες σε μια

πραγματικότητα με ιδιαίτερους προβληματισμούς. Μη φανταστείτε ότι ο προβληματισμός θα διαρκέσει πολύ, διότι τα συμπεράσματα, τα οποία είναι αντιγραφές των αντίστοιχων αφαιρέσεων, πρέπει να αυτοαναιρεθούν. Και πώς θα γίνει αυτό; Τι θα κάνουν κάποιοι με αυτούς τους πολύμορφους ρόλους που η «ιδεολογία» του εργατισμού σαν σκηνοθέτης διανέμει;

Πήγαμε στο Μουσείο (ευτυχώς με το πανό της ΒΙΟΜΕ και σώσαμε την ψυχή μας, όχι όμως ολόκληρη) όπου για πρώτη φορά είχε τόσο λίγο κόσμο ή μάλλον δεν έχω δει λιγότερο ποτέ. Και εκεί αρχίζει η συνωμοσία της κοινοτοπίας του καλού: «Δεν έχει κόσμο, τι έγινε;», «Μπα, μην το λες αυτό, έχει πολύ κόσμο σήμερα», «Μα, ρε παιδιά;», «Όχι, όχι, έχει πολύ κόσμο σήμερα». Υπήρχε τέτοιας έκτασης ψέμα μπροστά στα μάτια μας, που αν επέμενες να λες την αλήθεια κινδύνευες να θεωρηθείς φιλοσυριζαίος. Έτσι, μπροστά σε αυτή την απειλή τουμπεκί. Ήταν φανερό ότι είχαν διαψευστεί όλες οι προβλέψεις. Το ΠΑΜΕ ασφαλώς και είχε κόσμο γιατί αυτού του είδους η απεργία είναι βούτυρο στο ψωμί του, οπότε η αυτό-συσπείρωση των δυνάμεών του ήταν στο ζενίθ (καμία σχέση με την παρελθούσα κινητοποίηση επί Γιαννίτση, όπου η χύμα κάθοδος εκατοντάδων χιλιάδων εργαζομένων έκαναν το ΠΑΜΕ της εποχής να μοιάζει με αριστερίστικη μάζωξη). Όταν λέμε ότι το ΠΑΜΕ είχε κόσμο, εννοούμε πολύ ΕΒΕ, τους οποίους έχει εντάξει στο ταξικό μέτωπό του εδώ και πολλά χρόνια. Η ΓΣΕΕ είχε κάποιο κόσμο, ο οποίος είχε κινητοποιηθεί προσφάτως: δικηγόροι, γιατροί, μαγαζάτορες. Η ΑΔΕΔΥ, αυτό το συνδικαλιστικό δράμα, είχε το έλασσον. Στο Μουσείο τα αναρχοαντιεξουσιαστικά μπλοκ ήταν των 50, άντε των 100 ατόμων για να στανιάρουμε ενώ της άκρας αριστεράς και των πρωτοβάθμιων τα ίδια.

Φαίνεται λοιπόν, ότι δεν υπάρχει αξιόπιστος φορέας με συνακόλουθο αξιόπιστο λόγο που να έπειθε ότι η απεργία αυτή είχε σημασία για τον εργαζόμενο, τον μισθωτό δηλαδή, όπου η απουσία του ήταν εκκωφαντική, λες και απαγορευόταν στους εργαζόμενους να παραβρεθούν στην απεργία. Τότε ποιος απήργησε; Τα μαγαζιά πράγματι ήταν κλειστά. Οι «δικοί» μας το θεωρούσαν

μάλιστα αιτία ότι θα συρρεύσει κόσμος στην κινητοποίηση. Αλλά εις μάτην. Ήταν κλειστά όχι λόγω εργαζομένων αλλά λόγω εργοδοτών και δικαίως στο τέλος της ημέρας πανηγύριζε ο νεοδημοκράτης πρόεδρος των εμπόρων και των μικρομεσαίων. Τη συγκέντρωση επίσης κοσμούσαν και ορισμένοι αγρότες Μανωλάδας στυλ για να δέσει η συμμαχία των «τάξεων». Στο τέλος της ημέρας οι ειδήσεις, η κοινοτοπία του κακού τώρα,τα ίδια. Τόσο κόσμο δεν ξανάδε στο δρόμο ούτε ο Σκάι ούτε ο Αντέννα ούτε το Μέγκα. Η κοινοτοπία ανεξαρτήτως προσήμου τελικά κερδίζει.

Ο τεμαχισμός και η πλήρης διάσπαση του κοινωνικού δεσμού δυστυχώς συνεχίζεται και, για να είμαστε ειλικρινείς, στο κομμάτι του παραδοσιακού η διάσπαση είναι πλήρης και χωρίς επιστροφή ενώ σε άλλα πεδία υπάρχει ελπίδα επαναδημιουργίας δεσμού με νέους ασφαλώς όρους (νέες συλλογικές δομές πάλης).

Ο συνδικαλισμός, για παράδειγμα, ο οποίος στηρίζεται μόνο και αποκλειστικά στη δυνατότητα του καπιταλισμού να παρέχει (μισθούς επιδόματα, κοινωνική ασφάλιση κ.λπ.) και εκεί βασίζει τις «νίκες» του, στην Ελλάδα ποτέ δεν υπήρξε τέτοιος. Στην Ελλάδα το κράτος ρουσφετολογικά παρείχε το κοινωνικό κράτος και γι’ αυτό ο συνδικαλισμός ήταν κρατικός. Βέβαια, πουθενά πλέον σήμερα δεν είναι μη κρατικός αφού η πηγή χρηματοδότησης ΟΛΩΝ των συνδικάτων είναι κρατική υπόθεση. Ένα γεγονός που κάνει πιο ανατριχιαστικό τον εν Ελλάδι συνδικαλισμό είναι η ύπαρξη αυτής της καταξευτιλισμένης ΓΣΕΕ με εκείνο το «ΝΑΙ» που ξεστόμισαν μαζί με τα αφεντικά και ενάντια στους εργαζομένους.

Η απεργία της 4^{ης} Φλεβάρη, πέραν του ότι απέδειξε ότι μια απεργία μπορεί να έχει αντιτιθέμενα συμφέροντα στους κόλπους της και το ταξικό πρόσημο να πηγαίνει περίπατο, απέδειξε ταυτόχρονα και διαχρονικά ότι οι προηγούμενες απεργίες μπορεί να μην ήταν τόσο καθαρές όσο είναι η ταξική πάλη. Πάντως η τελευταία ήταν υπεράνω τάξεων και ταίριαζε με το «μικρομεσαίοι και παλικάρια γίναμε μαλλιά κουβάρια».

Υπάρχει πρόταση μιας άλλης προοπτικής; Θα ρωτήσει κάποιος. Ναι, υπάρχει, το θέμα είναι εάν θέλουμε την άλλη προοπτική

που θα μας ξεσπιτώσει. Αυτό προϋποθέτει μια καινούργια πρόταση για τα δικαιώματα των εργαζομένων, για τον τρόπο πάλης, καθώς και για το νόημα μιας προοπτικής ενός σύγχρονου αντικαπιταλιστικού διαφωτισμού, που θα λαμβάνει υπόψη το σύνολο των αναδιαρθρώσεων που έχουν γίνει στην εργασία. Διότι οι προηγούμενες αφαιρέσεις απευθύνονται σε ένα άλλο υποκείμενο, το οποίο δεν υπάρχει ή και να υπάρχει, συγκροτείται ήδη με άλλους όρους. Όπως και να έχουν τα πράγματα, δεν είναι δυνατόν στις άμεσες αιχμές του κινήματος να μην είναι η εναντίωση και η διάλυση της ΓΣΕΕ, ως ένα αίτημα εργατικό εκ των ων ουκ άνευ. Αυτό πρέπει να διαπραγματευτεί στον δρόμο. Για την άγρια απεργία τουλάχιστον και όχι για τίποτε άλλο.

Ριφιφί στο Ασφαλιστικό και Δουλειά μέχρι τα Βαθιά Γεράματα

Με την ουσιαστική κατάργηση του αναδιανεμητικού χαρακτήρα του συστήματος ασφάλισης, κορυφώνει η κυβέρνηση τα αντιασφαλιστικά μέτρα που πήραν οι προκάτοχοί της τα προηγούμενα χρόνια. Το σχέδιο που υποβλήθηκε προς έγκριση στους κηδεμόνες της Ε.Ε. προβλέπει μεταξύ άλλων:

– Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης στα 67 χρόνια ή στα 62 αν ο εργαζόμενος συμπληρώνει 40 έτη ασφαλιστικού βίου.
– Αύξηση των εισφορών υγείας και για τους ήδη συνταξιούχους.
– Ενοποίηση και συρρίκνωση των κλάδων ασφάλισης, πρόνοιας και περίθαλψης σε νέο φορέα με κορμό το ΙΚΑ (ΕΦΚΑ).
– Μείωση των κύριων συντάξεων των νέων αλλά και των παλαιών συνταξιούχων και αναδρομική κατάργηση της κύριας σύνταξης για

όσους αποχωρούν από την εργασίας έως 1/7/2015.
– Σταδιακή κατάργηση της επικουρικής ασφάλισης που ποτέ δεν χρηματοδοτήθηκε από το κράτος αλλά από τις ασφαλιστικές εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων.
– Κατάργηση του ΕΚΑΣ και μεταβολή του ύψους των συντάξεων με ειδικές ρήτρες ώστε οι μειώσεις να γίνονται αυτόματα χωρίς νομοθετικές παρεμβάσεις.

Στόχος των εμπνευστών του νέου ασφαλιστικού είναι το σύστημα ασφάλισης να έχει ανταποδοτικό κεφαλαιοποιητικό χαρακτήρα, ακολουθώντας τους ρυθμούς του αγοραίου κρατισμού.

Πρόκειται για μια νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση, που εντάσσεται στην αέναη στρατηγική του κεφαλαίου και των κρατών της ΕΕ, για να σώσουν τα κέρδη τους, τις επενδύσεις και την εξουσία τους και για να αποπληρωθεί το τοκογλυφικό χρέος που εκείνοι δημιούργησαν, μέσα από τον εργασιακό μεσαίωνα και τη δουλοποίηση όλων των εργαζομένων.

Η εξάλειψη ασφαλιστικών κατακτήσεων χρόνων, μεθοδεύεται στο όνομα της διάσωσης των ασφαλιστικών ταμείων που οι εκάστοτε κυβερνήσεις λεηλάτησαν μεθοδικά και φυσικά εντάσσεται στο πλαίσιο της εφαρμογής του μνημονίου που υπέγραψε ο Τσίπρας αποκαλύπτοντας το εξουσιαστικό πρόσωπο μιας ανυπόληπτης και αναξιόπιστης αριστεράς.

Πρόκειται για πολιτική απάτη που ξεπερνά κάθε όριο ειδικότερα όταν ξανακαλούν τους εργαζόμενους να ξαναπληρώσουν τις κομπίνες-νόμιμες κλοπές και ληστείες των κρατούντων, που δημιούργησαν και δημιουργούν το έλλειμμα στα ασφαλιστικά ταμεία. Όταν μάλιστα είναι γνωστό, ότι από το 1950 έως το 1975 κράτος και καπιταλιστές χρωστάνε στα ταμεία 60 δις € από την υποχρεωτική δέσμευση και διαχείριση των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων από την ΤτΕ, για την δανειοδότηση των βιομηχάνων και των εφοπλιστών με μηδαμινό επιτόκιο. Για να μην αναφέρουμε τα 5,8 δις € από την ετήσια εισφοροδιαφυγή των αφεντικών, τα 8,7 δις € που χρωστάει το κράτος, τα 4 δις € που χάθηκαν στο χρηματιστήριο την περίοδο 1999-2002 και τα 3,2 δις

€ που χρωστάνε οι επιχειρήσεις στο ΙΚΑ, τα δεκάδες δις που δόθηκαν στους τραπεζίτες για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και τα δεκάδες άλλα δις που δόθηκαν για την αποπληρωμή του χρέους τους. Τα περιθώρια των αυταπατών που εξακολουθούν να σπέρνουν οι κομματικές και κρατικοσυνδικαλιστικές γραφειοκρατίες έχουν πλέον περιοριστεί ασφυκτικά καθώς τώρα που οι μάσκες έπεσαν αποκαλύπτεται ότι τη ζωή μας δεν μπορεί και ούτε θέλει να αλλάξει κανείς φωτισμένος ηγέτης και τα προβλήματα δεν λύνονται με την ανάθεση.

Μόνο αν εμείς οι ίδιοι πάρουμε τη τύχη μας στα χέρια μας θα αναδυθεί από τα συντρίμμια του παλιού σάπιου συστήματος ένα διαφορετικό αύριο.

Πορεία στις 4 Φλεβάρη 11πμ Τοσίτσα–Πατησίων στο μπλοκ της BIOME.

Ο αγώνας για την κοινωνική απελευθέρωση από τα δεσμά του κράτους, του κεφαλαίου και των υπερεθνικών οργανισμών της Ευρώπης-φρούριο συνεχίζεται.

Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας

Οι ου-τόποι και η αναζήτηση τους

Φιλήμονας Πατσάκης

Έπεσε στα χέρια μου ένα μικρό βιβλιαράκι από την "Ελευθεριακή Κουλτούρα" το **"Ουτοπίες και Ετεροτοπίες"** του Φουκώ. Δεν θα αναφερθώ στις ετεροτοπίες μια πολύ ενδιαφέρουσα θέση του Γάλλου φιλοσόφου που απασχόλησε τα κινήματα και την διεκδίκηση του δημόσιου χώρου, θα αναφερθώ στην προσπάθεια να

βγει ο ου-τόπος από το ρημαγμένο έδαφος που τον οδήγησαν οι τόσες λογικές διαχείρισης.

Μια υπέροχη σκέψη ξετιλίγεται με τόση ένταση. “Υπάρχουν χώρες χωρίς έδαφος και ιστορίες χωρίς χρονολογία, πόλεις, πλανήτες ήπειροι, σύμπαντα ολάκερα για τα οποία είναι σαφώς αδύνατον να βρεθούν ίχνη σε κάποιο γεωγραφικό χάρτη. Αφού δεν ανήκουν σε κάποιον χώρο. Πιθανώς όλα αυτά να γεννήθηκαν στο μυαλό των ανθρώπων ή για να πούμε την αλήθεια στο διάκενο των λόγων τους, στον όγκο των αφηγήσεων ή ακόμα στον τόπο μη τόπο των ονείρων τους, στο κενό της καρδιάς τους. Το κυριότερο όμως είναι ότι κτίζονται στις ρωγμές που δημιουργεί η ζοφερότητα του “πραγματικου”. Εκεί μπαίνει ο διάκοσμος της γλυκύτητας των ουτοπιών. Να τι θέλω να πω. Δεν ζούμε σε ένα χώρο ουδέτερο και λευκό. Ζούμε πεθαίνουμε, αγαπάμε σε ένα τετραγωνισμένο, κομμένο, ποικίλο χώρο με φωτεινές και σκοτεινές ζώνες, ανισόπεδα σκαλοπάτια, βαθουλώματα και κυρτώματα, με κάποιους τόπους σκληρούς και άλλους διαπερατούς, πορώδεις. Υπάρχουν τόποι του περάσματος (δρόμοι, τρένα, μετρό), υπάρχουν τόποι της προσωρινής στάσης (καφέ κτλ) υπάρχουν οι τόποι που είναι κλειστοί (σπίτι). Υπάρχουν όμως και οι τόποι που αντιτίθενται σε αυτές τις χρήσεις, διαφορετικοί, προκειται για αντι-χώρους. Τα παιδιά τους ξέρουν καλά (η απομακρισμένη γωνιά του σπιιτού, η σοφίτα, η καλή κρυψώνα, το μοναχικό παιχνίδι). Ομως και οι ενήλικες γνωρίζουν τέτοιους τόπους ή περνούν μια ζωή αναζητώντας τους.”

Η ζωή μου έχει εν πολλοίς επιβληθεί και μέσα σε μια τέτοια γνώση κρύβονται πολλαπλές απολήξεις. Και καθώς η ύπαρξη δεν ρυθμίζεται από την φυσιολογία αλλά από την μνήμη και από την πράξη, η σημασία των νέων αναγνώσεων και γραφών είναι πραγματικά τεράστια. Η ανάγκη για τον χώρο που η εξουσία δεν θα εκφράζεται ως αυθεντία είναι πλέον συνολικά κοινωνική. Μάλλον δεν θα καταφέρουμε ποτέ να γίνουμε ολοκληρωμένες υπάρξεις, αν ποτέ γνωρίσουμε αυτόν τον ορισμό της ολοκλήρωσης. Είμαστε γεμάτοι χίμαιρες και αναμνήσεις με την δαμόκλειο σπάθη ενός οριστικού τέλους πάνω από το κεφάλι μας. Ομως ακριβώς σε αυτή τη γνώση βρίσκεται και η ουσία της διεξόδου, μιας διάστασης του ουσιώδους. Ζούμε και ως μέρος αυτού του τετελεσμένου και ατελεύτητου σημείου κάνουμε πράξεις που είτε στοχεύουν στον εφησυχασμό και την παθητικότητα είτε στοχεύουν στην έξοδο από το τέλμα, την ελευθερία. Πώς γίνεται να προχωρήσουμε λοιπόν; Οποιος μπαίνει σε αυτή την σπηλιά εγκαταλείπει την ηρεμία μιας ρυθμισμένης μορφής, την σιγουριά ενός λόγου που έχει ελευθερωθεί από τις ιδιοτροπίες και κυριαρχεί ως μια απρόσωπη γενικότητα, δεν μπορεί να γίνει κάτι πέρα από τον χρόνο και τον χώρο παρά μόνο όταν διασαλεύει το υπάρχον. Πρέπει να αποφύγουμε την αυταπάτη του άμεσου το οποίο μας πλασάρεται ως οικείο, ενώ δεν είναι παρά το συνηθισμένο. Η ουσία του συνηθισμένου είναι το τρομακτικότερο πράγμα του κόσμου, αυτό που θα έπρεπε να μας συγκλονίζει, η ουσιαστική μοναξιά. Δεν είναι και δεν μπορεί να γίνει η καθησυχαστική μακαριότητα της φυσικής αρμονίας, είναι η αρμονία του επιθανάτιου ρόγχου, της παθητικότητας. Κάπου εκεί όμως αντικρίζουμε αντανακλάσεις όπου η ζωή διατείνεται μια αξία. Είναι στιγμές μιας περιπλάνησης που καθίσταται προορισμός. Είναι στιγμές που ο άνθρωπος αρνείται ορισμούς και το συνηθισμένο και εκκινεί από νέες αφετηρίες, από μια σιωπηλή κίνηση που τον χωρίζει από το είναι

και τον ανασυνθέτει σε μια ύπαρξη έτοιμη να παλέψει για τον κόσμο, να τον φτιάξει ξανά.

Να Μιλήσουμε για τα Κοινά

Αντώνης Μπρούμας

Για τους Μαρξ και Ένγκελς ο κομμουνισμός δεν είναι ένα ιδεώδες αλλά η πραγματική κίνηση, που λαμβάνει χώρα στο τώρα και στη βάση της κοινωνίας. Τα κοινά δεν είναι πράγματα αλλά κοινωνικές σχέσεις για την αναπαραγωγή της ζωής πέρα από το κράτος και την εμπορευματική αγορά μέσα από το μοίρασμα των πόρων και τον συνεργατισμό. Αποτελούν μία τρίτη μορφή κοινωνικής οργάνωσης με κέντρο την αυτοδιοικούμενη κοινότητα και συνθέτουν έναν ολόπλευρο τρόπο ζωής, που επανενώνει τον αστικό θρυμματισμό μεταξύ των σφαιρών της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού. Μολονότι από τον 15ο αιώνα και έπειτα διαρκώς εξωθούνται σε βίαιη υποχώρηση με την ανάδυση του αγοραίου κράτους και την διείσδυση του κεφαλαίου σε κάθε πτυχή της ζωής, υπολογίζεται ότι σήμερα από τα κοινά περίπου δύο δις ανθρώπων εξαρτούν την υλική τους επιβίωση. Πέραν αυτού, τα κοινά σήμερα αντεπιτίθενται με νέα δριμύτητα απέναντι στον ολοκληρωτισμό κρατών / κεφαλαίου στα πεδία τόσο του κοινωνικού ανταγωνισμού με την μορφή των οριζόντιων κοινωνικών κινημάτων όσο και της διανοητικής εργασίας με την μορφή της κοινοτικής ομότιμης παραγωγής γνώσης και πολιτισμού. Σήμερα τα κοινά συνιστούν το βασικό όχημα για την μετάβαση σε μετακαπιταλιστικές κοινωνίες αποανάπτυξης και ριζοσπαστικής δημοκρατίας.

Τα κοινά είναι ο μεγάλος άλλος της εμπορευματικής αγοράς. Απλώνονται από την κοινή χρήση και διαχείριση των οικοσυστημάτων και του δημοσίου χώρου, στο μοίρασμα και στην

κοινή διαχείριση των υλικών πόρων, στις σχέσεις συλλογικότητας, φιλίας και συντροφίας, στον συνεργατισμό μεταξύ συναδέλφων στην εργασία, και φτάνουν μέχρι τη γλώσσα, την επικοινωνία, την πληροφορία, τις κατακτήσεις του ανθρώπινου πνεύματος, την ιστορική μνήμη και τον πολιτισμό. Εμπερικλείοντας κάθε κοινωνική σχέση, που αναπαράγεται εκτός κερδοσκοπικής συναλλαγής, τα κοινά αποτελούν την βασική σφαίρα, πάνω στην οποία τελικά στηρίζεται η υλική, κοινωνική και διανοητική αναπαραγωγή. Τα κυκλώματα των κοινών κυκλοφορούν και συσσωρεύουν τις αξίες της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, που σε τελική ανάλυση νοηματοδοτούν και καθορίζουν σε μεσο- μακροπρόθεσμο επίπεδο τις ζωές μας.

Τα κοινά βρίσκονται σε μία ιδιότυπη διαλεκτική αλληλεπίδραση με το κεφάλαιο. Αποτελούν από τη μία την κύρια πηγή άντλησης της κοινωνικής εξουσίας του κεφαλαίου και, από την άλλη, τον βασικό αποδέκτη της απορρόφησης των αρνητικών εξωτερικοτήτων του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Έτσι, το κεφάλαιο υπεισέρχεται σε μία θανατηφόρο αδιέξοδη λαβή με τα κοινά, καθώς, όσο επιτείνει την καταστροφή τους, τόσο υπονομεύει τη δυνατότητά του για συσσώρευση κοινωνικής εξουσίας. Φυσικά, δεν θα δαπανούσαμε ούτε στιγμή λύπης για τον «θάνατο» του κεφαλαίου, αν η ανθρωπότητα δεν ήταν εγκλωβισμένη στην ίδια αδιέξοδη αυτή λαβή. Ενώ όμως το κεφάλαιο εξαρτάται από τα κοινά, τα κοινά δεν εξαρτώνται από το κεφάλαιο. Οι κοινωνίες της υπαγωγής στην εξουσία του κεφαλαίου δεν είναι το τέλος της ιστορίας. Αντιθέτως, οι βασισμένες στα κοινά κοινωνίες μετάβασης σημειώνουν την απαρχή της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Μέχρι πρότινος τα κοινά έλαμπαν δια της απουσίας τους στις αφηγήσεις του κοινωνικού γίγνεσθαι, που χαράσσονταν τόσο από οικονομολόγους όσο και από μαρξιστές. Ειδομένη από την σκοπιά είτε της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής είτε της εμπορευματικής αγοράς η σφαίρα του κεφαλαίου θεωρούνταν πως μονοπωλεί τη σφαίρα της οικονομίας. Η τελευταία μάλιστα συλλαμβανόταν ως διαχωρισμένη και, συνεπώς, αυτονομημένη από την πολιτική, αναπαράγοντας έτσι τη στρατηγική του κεφαλαίου ακόμη και

ανάμεσα σε ετερόδοξους πολιτικούς οικονομολόγους. Ένα πρώτο ρήγμα στην ιδεολογία του οικονομισμού επήλθε με την ριζοσπαστική ματιά του Καρλ Πολάνυι, που έτεινε πως η οικονομική δραστηριότητα είναι αδιάσπαστα ενσωματωμένη στις εκάστοτε κοινωνικο-ιστορικά προσδιορισμένες μορφές κοινωνικής ζωής, πως η κοινωνική εξουσία του κεφαλαίου δεν συγκροτείται μόνο σε ένα αυτονομημένο οικονομικό πεδίο αλλά συγκροτεί ολόπλευρους κοινωνικούς σχηματισμούς με ιδιαίτερα πολιτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά και πως το κεφάλαιο δεν μονοπωλεί την κοινωνική αναπαραγωγή αλλά αναμετράται διαρκώς με άλλες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Εντούτοις, τα κοινά εμφανίστηκαν ανάγλυφα όχι από τον κλονισμό της κυρίαρχης σύλληψης του κόσμου αλλά από τις σύγχρονες μετατοπίσεις κοινωνικής εξουσίας. Έτσι, η διείσδυση του κεφαλαίου και του κράτους σε όλο και περισσότερες πτυχές κοινωνικής δραστηριότητας αποκάλυψε ότι τέτοιες πτυχές μέχρι πρότινος αναπαράγονταν μέσα από μία σφαίρα «άτυπης οικονομίας», που βρίσκεται σε εξωτερική σχέση με την εμπορευματική αγορά.

Στη σύγχρονη θεωρία η επεκτατική τάση κρατών / κεφαλαίου και η ακτινογράφηση του μεγάλου άλλου των κοινών έχει τύχει διαφορετικών προσλήψεων. Από τη μία, οι οικονομολόγοι διαβλέπουν έναν ορίζοντα όχι πια τυπικής αλλά πραγματικής υπαγωγής των κοινωνιών στην εξουσία του κεφαλαίου. Επεκτείνοντας τις παραδοχές και τις κατηγορίες της οικονομικής επιστήμης στην ερμηνεία και καθοδήγηση όλων των κοινωνικών φαινομένων, προτείνουν υπό τον τίτλο «θεωρία της λογικής επιλογής» [rational choice theory] μία πρακτική φιλοσοφία, σύμφωνα με την οποία κάθε πεδίο ανθρώπινης δραστηριότητας εκλαμβάνεται ως αγορά, κάθε διαθέσιμη επιλογή ως έχουσα μια συγκεκριμένη τιμή και κάθε δρων παίκτης ως έλλογος καταναλωτής, που διαθέτει έναν προϋπολογισμό και αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση του ιδιωτικού του οφέλους. Με όπλο την ερμηνεία του κόσμου μέσα από το αγοραίο αυτό πρίσμα διατείνονται ότι είναι δυνατή η κατάρτιση εφαρμοσμένων πολιτικών μεγιστοποίησης του κοινωνικού οφέλους όχι μόνο στην αυτονομημένη σφαίρα της οικονομίας αλλά σε πεδία μέχρι πρότινος ανέγγιχτα από την

λογική του κεφαλαίου, όπως στη διαχείριση πληθυσμών, σε αγορές παρένθετων μητέρων, σε χρηματιστήρια εκπομπών ρύπων ή ακόμη και ειδών ζωής υπό εξαφάνιση, στη διαχείριση του γενετικού υλικού, αλλά μέχρι και στους ίδιους τους μηχανισμούς λήψης των πολιτικών αποφάσεων.

Από την άλλη, οι ετερόδοξοι θεωρητικοί εκτείνουν τις κλασικές μαρξικές κατηγορίες της κριτικής πολιτικής οικονομίας σε μία προσπάθεια να υπάγουν τις νέες μορφές, που παίρνει η κοινωνική εξουσία του κεφαλαίου, στα νοητικά τους σχήματα. Έτσι, η παραγωγή γίνεται κοινωνική αναπαραγωγή, η εργασία εκτείνεται στο να συμπεριλαμβάνει κάθε κοινωνική δραστηριότητα, που γίνεται εισδοχή στον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, η εκμετάλλευση καταλαμβάνει κάθε μορφή απαλλοτρίωσης και συγκέντρωσης κοινωνικής εξουσίας από το κεφάλαιο και, γενικότερα, το πρίσμα της αστικής ανάλυσης περί μιας αυτονομημένης σφαίρας της οικονομίας, αντεστραμμένο αυτή τη φορά από την εργασία της ανατροπής, εκτείνεται σε βαθμό ρήξης ώστε να συμπεριλάβει όλες τις κοινωνικές σχέσεις.

Υπάρχει εντούτοις κάτι εξαιρετικά προβληματικό στο να αποδεχόμαστε λόγου χάρη μία ανάλυση των ερωτικών μας σχέσεων με όρους ιδιοκτησίας του εαυτού μας και κόστους-οφέλους διαθέσιμων επιλογών, ακόμη και αν εισάγουμε στην ανάλυσή μας το στοιχείο της δήθεν εργασίας μας ως ερωτικοί σύντροφοι και της εκμετάλλευσης αυτής. Μία ριζοσπαστική θεώρηση της κοινωνίας δεν μπορεί να εκλαμβάνει ως μη αναστρέψιμο το γεγονός ότι το κεφάλαιο υπάγει όλο και περισσότερες κοινωνικές δραστηριότητες στη λογική του και την πρότερη αναπαραγωγή τους μέσα από την σφαίρα των κοινών ως μια ευχάριστη ανάμνηση. Υπάρχουν ορισμένες παραδοχές στη βάση του οικοδομήματος της κριτικής πολιτικής οικονομίας, που είναι εγκλωβισμένες στον κοινωνικό-ιστορικό ορίζοντα της αστικής κοινωνίας και εμποδίζουν το έργο της με κάθε μέσο ανατροπής της. Η πιο καταστροφική όμως από αυτές τις παραδοχές είναι ότι δεν υπάρχει κάτι εξωτερικό στην κυριαρχία του κεφαλαίου και ότι οι δυνάμεις της ανατροπής αναδύονται αναπαραγόμενες μέσα από τις

αντιφάσεις της κυριαρχίας αυτής. Πρέπει να σπρώξουμε και να σπρωχθούμε όσο πιο βαθιά μπορούμε στον κόσμο του κεφαλαίου, για να βγούμε από την άλλη μεριά.

Υπάρχει όμως εναλλακτική πρόσληψη της πραγματικότητας πέρα από τις κυρίαρχες ή τις ετερόδοξες κριτικές προσεγγίσεις της πολιτικής οικονομίας; Μολονότι εκκινούσε από την πίστη του για την κεντρικότητα της παραγωγής στη διάρθρωση κάθε κοινωνίας, ο Μαρξ αποπειράθηκε να καταστρώσει στην ουσία της μία ανάλυση της αστικής κοινωνίας με επίκεντρο τις σχέσεις και τις δυνάμεις κοινωνικής εξουσίας, που αναπτύσσονται σε αυτή. Σήμερα που το κεφάλαιο μεταβολίζει όλο και περισσότερο τις κοινωνίες σύμφωνα με την λογική του μία μεθοδολογία για την δυναμική ανάλυση των σχέσεων και των δυνάμεων κοινωνικής εξουσίας καθίσταται εξαιρετικά πολύτιμη. Μέσα από αυτήν είναι δυνατό να γίνει αντιληπτό ότι υπάρχει κυριαρχία και εκμετάλλευση όχι επειδή έτσι απλώς αναπαράγεται από τις αντιφάσεις του κεφαλαίου αλλά μόνο στον βαθμό και στο μέτρο που οι κυριαρχούμενοι εκλαμβάνουμε την κυριαρχία και την εκμετάλλευση ως κάτι καταστροφικό για εμάς. Και υπάρχει οικονομική μεγέθυνση, που καταστρέφει οικοσυστήματα και κοινότητες, μόνο στον βαθμό και στο μέτρο που οι κυριαρχούμενοι αντιλαμβανόμαστε την καταστροφή αυτή ως τέτοια. Η τοποθέτηση στον κόσμο του κεφαλαίου των από κάτω ως εν δυνάμει ενάντια και πέρα από τον κόσμο αυτόν είναι δυνατή, γιατί ο μεγάλος άλλος των κοινών καθιστά δυνατή αυτή την εναλλακτική πρόσληψη της πραγματικότητας. Είναι συνεπώς η εξάρτησή της συλλογικής υλικής, κοινωνικής και διανοητικής μας αναπαραγωγής όχι μόνο από την σφαίρα του κεφαλαίου αλλά και από τη σφαίρα των κοινών, που μας καθιστά εν δυνάμει ικανούς για την ανατροπή.

Αν λοιπόν παραμένουμε πιστοί στον στόχο της ριζοσπαστικής κοινωνικής αλλαγής, η παραδοχή αυτή μας αναγκάζει, πέρα από την εμμονή στην πολιτική οικονομία του κεφαλαίου, να στραφούμε σε μία κριτική ανάλυση του τρόπου κυκλοφορίας και συσσώρευσης της δικής μας αντιεξουσίας και να συναντηθούμε έτσι με τον

κόσμο των κοινών.

Η Αναβίωση της Αίρεσης στη Δύση: Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις ενός Θρησκευτικού Φαινομένου

Ανδρέας Κοφινάκης

Η ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού είναι σύμφυτη με την ιστορία του δυτικού χριστιανισμού. Τα ευρωπαϊκά φιλοσοφικά, πολιτικά και λοιπά ρεύματα σκέψης συγκροτήθηκαν εντός ενός χριστιανικού πλαισίου και ως εκ τούτου κουβαλάνε πάνω τους ίχνη αυτής της πραγματικότητας. Το συχνότερο παράδειγμα προς επίρρωση των σχέσεων μεταξύ πολιτικής και θρησκείας είναι η ριζοσπαστικοποίηση του πολιτικού λόγου μέσα από την κοσμογονία της Μεταρρύθμισης. Ο Πόλεμος των Χωρικών (1524/1525) και η Αγγλική Επανάσταση (1640–1660) μετέφεραν τα θρησκευτικά αιτήματα στο πεδίο της πολιτικής προσφέροντας μας τα συνεπέστερα δείγματα της παραπάνω σύνθεσης. Σταδιακά και με το πέρασμα στη νεωτερικότητα η κυριαρχία του θρησκευτικού Λόγου υποχωρεί μπροστά στα εκκοσμικεύμενα συστήματα σκέψης, ενώ η κεντρικότητα του χριστιανισμού αμφισβητείται. Ωστόσο η σύζευξη μεταξύ θρησκείας και πολιτικής στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι παραμένει ισχυρή και οδήγησε τον Κ. Σμιτ στην *Πολιτική θεολογία* να περιγράψει τις μεν θεολογικές έννοιες ως θεολογικοποιημένες πολιτικές έννοιες και τις δε νεωτερικές πολιτικές έννοιες ως εκκοσμικευμένες θεολογικές έννοιες.

Τι ισχύει όμως για την προγενέστερη περίοδο της Ευρώπης; Εκείνη την αχανή, γεωγραφικά και χρονικά ιστορική περίοδο που

έχουμε συνηθίσει να αποκαλούμε Μεσαίωνα και στην οποία αποδίδουμε μύθους και στερεότυπα, που όπως συνήθως συμβαίνει είναι λανθασμένα και παραπλανητικά. Χωρίς να επιχειρήσουμε εδώ την απόρριψη της φαντασιακής καταγραφής του Μεσαίωνα ως εποχής σκοταδισμού και προλήψεων, επιδημιών, κοινωνικής αδικίας και καταπίεσης, βίας και πολέμων οφείλουμε εν τούτοις να τονίσουμε ένα θεμελιώδες σημείο. **Ο Μεσαίωνας αποτελεί όρο *τεχνητό και κατασκευασμένο*, που δημιουργήθηκε από τους Ιταλούς ουμανιστές της Αναγέννησης κατά τον 15ο αι..** Πιο συγκεκριμένα, ο Λεονάρντο Μπρούνι φαίνεται να υπήρξε ο πρώτος που μεταχειριζόμενος την έννοια του Πετράρχη (Φραντσέσκο Πετράρκα) περί Εποχής του Σκότους διακριτής από το ένδοξο πολιτισμικά παρελθόν της Εποχής του Φωτός, εισήγαγε την τριμερή διαίρεση της ιστορίας της ανθρωπότητας σε Αρχαιότητα, Μέσους Χρόνους και Σύγχρονη Εποχή.

Αρκετά σύντομα οι ουμανιστικοί κύκλοι υιοθέτησαν το τριμερές σχήμα και επιθυμώντας την ανάδειξη της σύζευξης τους με τον κλασικό πολιτισμό της αρχαιότητας, συκοφάντησαν αβίαστα μία χιλιετή περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας και πολιτισμού. Ο Μεσαίωνας νοηματοδοτήθηκε ως η ενδιάμεση εκείνη περίοδος πνευματικού και πολιτισμικού σκότους μεταξύ των δύο περιόδων πολιτισμικής άνθησης και δημιουργίας, ενώ μέχρι τις μέρες μας χρησιμοποιείται κατά κόρον ως κακόσημος χαρακτηρισμός.

Το αν η αξιακή κρίση των Ιταλών ουμανιστών ανταποκρίνεται στην ιστορική πραγματικότητα δεν δύναται να απαντηθεί μέσα σε τόσο μικρό χώρο. Ωστόσο, η ανιστορικότητα της είναι κάτι παραπάνω από προφανής, καθώς όχι απλώς επιχειρεί να αποδώσει ενιαία χαρακτηριστικά στα φαινόμενα μίας χιλιετούς περιόδου, αλλά ταυτόχρονα αποπειράται τη γεωγραφική τους ενοποίηση. Εν ολίγοις, η έκταση του Μεσαίωνα στο χρόνο και στον χώρο είναι τόσο εκτεταμένη που a priori καθιστά ανέφικτες τις απόπειρες διατύπωσης καθολικών κρίσεων. Στη Σικελία του Φρειδερίκου Β΄ των αρχών του 13ου αι., στη Γαλλία του Καρλομάγνου το 800 μ.Χ. και στην Ιρλανδία του 5ου αι., εποχή δράσης του άγιου

Πατρικίου, μπορούμε να παρατηρήσουμε κοινά στοιχεία, κυρίως όμως εντοπίζουμε διαφορές και αποκλίσεις τόσο σε επίπεδο πολιτισμού όσο και πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης. Επομένως οφείλουμε να έχουμε πάντα κατά νου σχετικά με τον Μεσαίωνα, πως δεν πρόκειται για μία ενιαία περίοδο με κοινά χαρακτηριστικά στο χρόνο και στο χώρο.[1]

Ωστόσο αυτό δεν συνεπάγεται την απουσία ορισμένων θεμελιωδών χαρακτηριστικών της περιόδου. Ένα από αυτά, ίσως το πλέον αδιαμφισβήτητο, είναι η κεντρικότητα της θρησκείας στη ζωή των ανθρώπων και η σταδιακή συγκρότηση της Εκκλησίας σε φορέα πολιτικής εξουσίας, που επιχείρησε την πολιτισμική ενοποίηση του συνόλου του χριστιανικού κόσμου. Αν, δε, υιοθετήσουμε την άποψη επιφανών ιστορικών του Μεσαίωνα, αυτή η καθολική διεκδίκηση εποπτείας του συνόλου των ψυχών καθιστά την Καθολική Εκκλησία στη μοναδική αληθινή υπερεθνική δύναμη της ευρωπαϊκής ηπείρου. Πότε όμως η Εκκλησία εδραιώθηκε ως κραταιός μηχανισμός εξουσίας στη Δύση;

Μετά την κατάρρευση της αυτοκρατορίας των Καρολιδών στις αρχές του 10^{ου} αι. για τις πιο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές περιοχές (νότια και δυτική Γαλατία, Λομβαρδία), η Καθολική Εκκλησία θωρακισμένη εντός των φεουδαρχικών δομών του πρώιμου Μεσαίωνα και εκμεταλλευόμενη το πλεόνασμα αγροτικής παραγωγής που της προσέφερε η εκτεταμένη κατοχή αγροτικών γαιών, άνθησε οικονομικά, επικράτησε πολιτισμικά και ισχυροποιήθηκε πολιτικά. Η ανάδειξη της σε ηγετικό πολιτισμικό, οικονομικό και πολιτικό παράγοντα της δυτικής ιστορίας αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με σύνθετες επιπτώσεις.

Μπορούμε να πούμε ότι έως τον 11^{ο} αι. η Καθολική Εκκλησία σταδιακά απομακρύνεται ολοένα και περισσότερα από την αρχική πνευματική της αποστολή, μετατρεπόμενη σε πόλο διοικητικής, πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Στην ουσία οι ανώτεροι εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι συνιστούσαν πρωτίστως φεουδάρχες, βασιλικούς ή αυτοκρατορικούς βασάλους και δευτερευόντως λειτουργούς του χριστιανικού ποιμνίου.

Επιγραμματικά και όσον αφορά τις πολιτικές αρμοδιότητες και διεκδικήσεις της Εκκλησίας, ας σημειώσουμε, ότι η αφετηρία τους εντοπίζεται αρκετά νωρίτερα, στην περίοδο του ποντιφικάτου του πάπα Λέοντα Α΄ (440-461) και του πάπα Γελάσιου Α΄ (492-496), που πρώτος αυτοανακηρύχθηκε σε pontifex maximus, δηλαδή σε εκπρόσωπο της βασιλείας του θεού επί της γης, επιχειρώντας να αντικαταστήσει τον πάλαι ποτέ Ρωμαίο αυτοκράτορα. Εδώ εντοπίζεται η γενέθλια πράξη της ιδέας της Εκκλησίας ως Αυτοκρατορίας και της Ρώμης, έδρας του πάπα, ως της «αγίας πόλης» που διαδεχόταν το τέταρτο κοσμικό βασίλειο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και εγγυούταν τον χρυσό αιώνα της βασιλείας του Χριστού, σύμφωνα με το προφητικό παλαιοδιαθηκικό βιβλίο του Δανιήλ. Πυροδοτήθηκε έτσι ένας παροντικός εκκλησιαστικός χιλιασμός, που σταδιακά θα αξίωνε οικουμενική υπακοή διακηρύττοντας την αδιαμφισβήτητη παπική πληρότητα εξουσιών στη γη, την περίφημη plenitudo potestatis, έναν όρο που πρώτος επισημοποίησε πολύ αργότερα ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ (1198-1216).

Είναι στους μεταβατικούς 10ο και 11ο αι., ωστόσο, που εντοπίζεται η εποχή αποθέωσης των κοσμικών επιδιώξεων και πολιτικών διεκδικήσεων της Καθολικής Εκκλησίας. Συνδέεται δε με τα μεταρρυθμιστικά εκκλησιαστικά κινήματα της περιόδου. Αρχικά το μοναστικό κίνημα του Κλουνύ (έτος ιδρύσεως 910 μ.Χ.) και έπειτα το μεγάλο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του πάπα Γρηγορίου Ζ΄ (1073-1085) και των διαδόχων του, επιχείρησαν να βάλουν ένα τέρμα στα εκτεταμένα φαινόμενα πνευματικής παρακμής του συνόλου του κλήρου, απότοκο αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης του εκκλησιαστικού μηχανισμού στο φεουδαρχικό σύστημα. Όμως πέρα από την απόπειρα θρησκευτικής μεταρρύθμισης επιχειρήθηκε παράλληλα η επιβολή της παπικής υπεροχής. Στην ουσία ειλικρινής στόχος της μεταρρύθμισης υπήρξε η επικράτηση της πνευματικής εξουσίας απέναντι στην κοσμική στο πλαίσιο μίας ενιαίας χριστιανικής κοινοπολιτείας.

Η παλαιότερη εκκλησιολογία, λοιπόν, που θεωρούσε τη ρωμαϊκή εκκλησία ως ενσάρκωση της πραγμάτωσης του αποκαλυπτικού

οράματος για τη χιλιετή βασιλεία του θεού επί της γης με τον ιδιαίτερο ρόλο που αναγνώριζε στον επικεφαλής της πάπα, χρησιμοποιήθηκε για τον θεσμικό διαχωρισμό των κληρικών από τους λαϊκούς και την ανάδειξη της Εκκλησίας σε αυτόνομο θεσμό, που θα αντικαθιστούσε τον βασιλιά-ιερέα (rex sacerdos) των πρώτων μεσαιωνικών αιώνων, ως εγγυητή της τάξης και λυτρωτή της χριστιανικής κοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο το γρηγοριανό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα αμφισβήτησε εκ βάθρων τη συνολική παράσταση της κοινωνίας που είχε κυριαρχήσει στη συλλογική συνείδηση της Καρολίγγειας περιόδου, οπότε και βασιλιάς συνιστούσε το κέντρο του θεϊκού σχεδίου.

Ως εκ τούτου οι παπικές επιδιώξεις υπεροχής και ανεξαρτησίας απέναντι στην κοσμική εξουσία του αυτοκράτορα και των βασιλέων, επιδιώξεις που προκάλεσαν τις πολύχρονες συγκρούσεις που είναι γνωστές στην ιστοριογραφία ως *έριδα της περιβολής,* είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του αισθήματος πολιτικής ανεξαρτησίας της Καθολικής Εκκλησίας και συνεπακόλουθα την επέκταση των κοσμικών της επιδιώξεων. Άρα και για να απαντήσουμε στο ερώτημα που θέσαμε παραπάνω, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι στον 11^{ο} αι. εντοπίζεται η κρίσιμη περίοδος μετασχηματισμού της Καθολικής Εκκλησίας σε ανεξάρτητο θρησκευτικό και πολιτικοδικαιικό μηχανισμό εξουσίας, διαδικασία που θα ολοκληρωθεί μέσα στους επόμενους τρεις υστερομεσαιωνικούς αιώνες, μία εποχή που έχει περισσότερα κοινά με την περίοδο της Αναγέννησης και της Μεταρρύθμισης παρά με τους πρόδρομούς της μεσαιωνικούς αιώνες.

Η Γρηγοριανή Μεταρρύθμιση του 11^{ου} αι. είχε, όμως, μία απρόβλεπτη συνέπεια, που έμελλε να τροφοδοτήσει τα σημαντικότερα φαινόμενα λαϊκής αμφισβήτησης της Καθολικής εξουσίας μέχρι και τη Μεταρρύθμιση του 16^{ου} αι.. Η εκκλησιαστική παραίνεση προς τον μεσαιωνικό άνθρωπο για ενεργότερη συμμετοχή στα θρησκευτικά πράγματα, καθώς και η επακόλουθη απογοήτευση των λαϊκών για την αθέτηση των κληρικών υποσχέσεων για μία καινή τάξη πραγμάτων, οδήγησε σε μία

περίοδο πνευματικής αφύπνισης του χριστιανικού ποιμνίου με αποτέλεσμα την αναβίωση της θρησκευτικής ετεροδοξίας και της αίρεσης· φαινομένων που σύμφωνα με τις διασωθείσες πηγές είχαν εκλείψει στη Δύση μετά τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες και τις μεγάλες δογματικές αιρέσεις, όπως ο Αρειανισμός. Ο υστερομεσαιωνικός άνθρωπος, μέσω της αίρεσης και της αμφισβήτησης της επίσημης θρησκείας επιχείρησε να καλύψει τα πνευματικά κενά που οι εκκλησιαστικές αρρυθμίες είχαν δημιουργήσει. Μολαταύτα η πνευματική αφύπνιση του υστερομεσαιωνικού ανθρώπου που προκάλεσαν τα γρηγοριανά κελεύσματα, δεν αρκεί από μόνη της για να ερμηνεύσει την αναβίωση της αίρεσης.

> *Η αίρεση ως επιλογή αντίδρασης στην ορθοδοξία, συνιστά μία πράξη βαθύτατα πολιτική, δεδομένου ότι έρχεται σε σύγκρουση με μία ορθοδοξία, δηλαδή με μία εγκατεστημένη τάξη πραγμάτων τόσο σε επίπεδο σκέψης-δόγματος όσο και σε επίπεδο καθημερινής δραστηριότητας.*

Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε, εν τούτοις, ότι η υστερομεσαιωνική αίρεση αποτελεί πρωτίστως και θεμελιωδώς ένα θρησκευτικό φαινόμενο. Πρόκειται για την απόπειρα οργάνωσης της καθημερινής ζωής στη βάση των εντολών ενός θρησκευτικού κειμένου, της Αγίας Γραφής. Εσχάτως αλλά και παλαιότερα έχει επιχειρηθεί η ανάδειξη των κοινωνικοπολιτικών διαστάσεων του φαινομένου στη Δύση. Ωστόσο, πρέπει να κινούμαστε με μεγάλη προσοχή έχοντας πάντα κατά νου ότι πρόκειται για προνεωτερικές κοινωνίες, που εννοιοδοτούσαν με ριζικά διαφορετικό τρόπο μία σειρά από έννοιες, όπως εξουσία και θρησκεία, συγκριτικά με το νεωτερικό τους περιεχόμενο.

Είναι δελεαστικό να αναζητήσουμε στο αιρετικό υστερομεσαιωνικό παρελθόν ή και ακόμα παλαιότερα τις εξεγερσιακές ρίζες των σύγχρονων πολιτικών ανατρεπτικών κινημάτων. Ταυτόχρονα βέβαια κάτι τέτοιο είναι βαθειά ανιστορικό. Τα αιρετικά φαινόμενα του ύστερου μεσαίωνα δεν μπορούν να ερμηνευθούν εξολοκλήρου με τα μαρξικά αναλυτικά εργαλεία. Επιπλέον, δεν εκφράζουν συνολικά

τα πολιτικά ή οικονομικά αιτήματα κάποιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Αυτό δεν συνεπάγεται μία απόλιτικη στάση και συμπεριφορά από πλευράς αιρετικών. Απλούστατα οι αιρετικές δράσεις δεν μπορούν να ερμηνευθούν ολιστικά με τους πολιτικούς όρους της συγχρονίας. Εν τούτοις μπορούμε μέσα από την εμβριθή μελέτη των αιρετικών φαινομένων να αναδείξουμε τις κοινωνικές συμπεριφορές και την ακατέργαστη πολιτική σκέψη των ανθρώπων εκείνων, που επέλεξαν στο δικό τους ιστορικό πλαίσιο το όχημα της αίρεσης, ως απάντηση απέναντι στην εγκαθιδρυμένη θεολογική, οικονομική, πολιτική, αλλά και πολιτισμική ηγεμονία της Καθολικής Εκκλησίας.

Στην κατεύθυνση αυτή θα επιχειρήσουμε εδώ να αναφερθούμε εν τάχει σε ορισμένα χαρακτηριστικά, που προδίδουν τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις του φαινομένου, επιτρέποντας σχετικές ερμηνείες.

Σημαντικό στοιχείο, που ενθαρρύνει παρόμοιες προσεγγίσεις είναι ο πανταχού παρών ***αντιπλουτοκρατισμός*** των αιρετικών. Ξεκινώντας από το πρώτο διασωθέν περιστατικό, εκείνο του χωρικού Λιουτάρδου στη βόρεια Γαλλία στις αρχές του 11ου αι. και μέχρι τα ύστερα κινήματα των Λολλαρδών και των Χουσιτών σε Αγγλία και Βοημία τον 14ο και 15ο αι. αντίστοιχα, ο αιρετικός αντιδρά στο συσσωρευμένο πλούτο της επίσημης Εκκλησίας εκφράζοντας με τον πιο δυναμικό τρόπο τη γενικευμένη επιταγή πενίας της υστερομεσαιωνικής κοινωνίας ως αντίδραση στις ηθικές επιπτώσεις του γενικού πολιτισμού και της οικονομικής ευμάρειας του αστικού πολιτισμού, που εδραιώνεται την ίδια περίοδο.

Η στέρηση του πλούτου φαντάζει ως ιδιαίτερα σωτήρια πράξη, η μόνη που μπορεί να αποζημιώσει για μία ευμάρεια που βιώνεται ως αμαρτία. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που πολλά από τα αιρετικά φαινόμενα θα συνδεθούν με το επαιτικό τάγμα των Φραγκισκανών και τη ριζοσπαστική θέαση της ευαγγελικής πενίας του Χριστού και των Αποστόλων. Αυτή η ενστικτώδης αμφισβήτηση του πλούτου, ωστόσο, εμφανίζεται σε εκπροσώπους όλων των κοινωνικών ομάδων

της περιόδου και μετατρέπεται σε ριζική αμφισβήτηση της Καθολικής ιεραρχίας μόνο στις περιπτώσεις εκείνες, που συνδυάζεται με έναν ακραιφνή *αντικληρικαλισμό*, όπως συμβαίνει στην οριακή περίπτωση του αδελφού Ντολτσίνο και των οπαδών του στις αρχές του 14ου αι..

Η δράση των τελευταίων στα βουνά της Λομβαρδίας χαρακτηρίστηκε παραπάνω ως οριακή, επειδή πρόκειται για ένα από τα ελάχιστα παραδείγματα *ένοπλης αντίστασης* για την επιβίωση της αίρεσης. Πιο διάσημη σε αυτήν την κατεύθυνση είναι η μεταγενέστερη αίρεση των θαβωριτών, που ξεπήδησε μέσα από τους Χουσίτικους πολέμους και στηρίχθηκε στη ριζοσπαστική θεολογία του Γιαν Χους, ο οποίος με τη σειρά του είχε βασιστεί στον ομόλογο του Τζων Γουίκλιφ. Οι δύο μεγάλες αυτές αιρέσεις των Λολλαρδών και των Χουσιτών διεκδίκησαν και κατόρθωσαν στη δεύτερη περίπτωση τη συγκρότηση *εθνικής εκκλησίας*, συνδέοντας για πρώτη φορά το ακατέργαστο εθνικό συναίσθημα με το θρησκευτικό δόγμα. Ωστόσο η ένοπλη δράση αποθαρρύνεται και στο σύνολο των αιρέσεων κηρύττεται η αγάπη για την *ειρήνη και τη μη βία*.

Αυτή η τάση μαρτυράει την αντίδραση μέρους της κοινωνίας της εποχής για τη διαρκή άσκηση βίας απέναντι στο ανθρώπινο σώμα. Οφείλουμε πάντως να σημειώσουμε, ότι παρόλο που στην πλειοψηφία τους τα αιρετικά φαινόμενα μοιράζονται μία ειρηνιστική προσέγγιση παθητικής αντίστασης και ανυπακοής, δεν διστάζουν να χρησιμοποιήσουν βία απέναντι στα σύμβολα της επίσημης θρησκείας. Ο Τανχέλμος της Αμβέρσας, περιπλανώμενος αιρετικός ιεροκήρυκας των αρχών του 12ου αι. θρυμματίζει τους σταυρούς και κομματιάζει τα άμφια.

Παρόμοια και άλλοι αιρετικοί σε ολόκληρη την περίοδο αποκαθηλώνουν σύμβολα, προχωρώντας σε μία *αποιεροποίηση* της θρησκείας, πράξεις που φανερώνουν τη λαϊκή επιθυμία για επιστροφή σε *απλούστερες μορφές λατρείας*. Το τελευταίο αποδεικνύεται και από τη συχνά εμφανιζόμενη απόρριψη της ιερότητας μυστηρίων, όπως ο γάμος, η βάφτιση και η ταφή που επιχειρούσαν να οριοθετήσουν με κανονιστικό τρόπο τον

ανθρώπινο χρόνο. Ο αντικληρικαλισμός και η επιθυμία εκλαϊκευμένων μορφών λατρείας αποδεικνύεται περίτρανα στις αιρετικές εκείνες περιπτώσεις, όπως οι Βάλδιοι του 12ου και 13ου αι., που διεκδίκησαν το λαϊκό δικαίωμα στο μη αδειοδοτημένο θρησκευτικό κήρυγμα, ενώ ταυτόχρονα και για πρώτη φορά στη Δύση, μετέφρασαν στην καθομιλουμένη την Αγία Γραφή ώστε να γίνεται κατανοητή από τους απλούς λαϊκούς.

Η ***αναβαθμισμένη θέση των γυναικών*** μέσα σε πολλά από τα αιρετικά κινήματα της περιόδου, είναι ακόμα ένας τομέας πρωτοπορίας της αιρετικής σκέψης, που αντανακλά την ίδια στιγμή τις αμείλικτες πραγματικότητες των έμφυλων ρόλων της περιόδου. Στην περίπτωση της αίρεσης των Μπεγκίνων στη νότια Γαλλία των αρχών του 14ου αι. άνδρας και γυναίκα από κοινού δημιουργούν δίκτυα «οίκων πενίας» που χρησιμεύουν για την απόκρυψη και τη φυγάδευση αποστατών Πνευματικών Φραγκισκανών και φυγάδων κατάδικων αιρετικών, προσφέροντας ένα πρώιμο παράδειγμα *κινήματος αλληλεγγύης* αντιφρονούντων στην εξουσία, γεγονός που μας μεταφέρει πιο κοντά στις πολιτικές συνεπαγωγές της αίρεσης. Οι τελευταίες εμφανίζονται δυναμικά στο εξαιρετικό παράδειγμα του Αρνόλδου της Μπρέσιας και της εξέγερσης του ρωμαϊκού λαού στα μέσα του 12ου αι., το μοναδικό συμβάν που προσφέρει μία ξεκάθαρη σύζευξη αιρετικής παρέκκλισης και πολιτικού αιτήματος πριν τον Λούθηρο.

Τα αιρετικά φαινόμενα της περιόδου από τον 11ο μέχρι τον 15ο αι. μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη σκιαγράφηση των κοινωνικοπολιτικών προσδοκιών των μελών τους. Σύγχρονα πολιτικά οράματα, όπως η ***κοινοκτημοσύνη*** και η ***οριζόντια κοινοτική οργάνωση*** μεταξύ ίσων, εμφανίζονται στους κόλπους των αιρετικών παρασυναγωγών και θεμελιώνονται πάνω σε ευαγγελικές περικοπές της Αγίας Γραφής, που η επίσημη Εκκλησία είχε επιλέξει να αγνοήσει. Και πάλι όμως πρέπει να σημειώσουμε και να έχουμε διαρκώς κατά νου, ότι δεν εκφράζουν τις επιθυμίες της κοινωνικής πλειοψηφίας, ούτε επιχειρούν τον μετασχηματισμό της κοινωνίας στη βάση των παραπάνω μοντέλων. Εξάλλου η

σημαντικότερη και μεγαλύτερη αίρεση της περιόδου, οι διάσημοι Καθαροί, οργανώνονται κάθετα, συγκροτώντας μία παράλληλη εκκλησιαστική ιεραρχία στα πρότυπα της Καθολικής Εκκλησίας, σχηματίζοντας ένα οργανωμένο δίκτυο επισκοπών με διαβαθμισμένους ρόλους εντός της κοινότητας των πιστών.

Οι αιρέσεις στην πλειοψηφία τους παραμένουν μειοψηφικά φαινόμενα των κοινωνιών, όπου δραστηριοποιούνται. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις εκείνες που αριθμητικά κυριαρχούν, όπως οι Καθαροί εντός πολλών νοτιογαλλικών κοινοτήτων του Λανγκντόκ, δεν φαίνεται να πολιτικοποιούν τη θεολογική τους διαφοροποίηση.

Αξιόλογο στοιχείο που προσφέρει τη δυνατότητα πολιτικής πλεύρισης και ερμηνείας του αιρετικού φαινομένου είναι ο ένθερμος ***αντιπαπισμός*** ορισμένων αιρετικών, ιδίως όσων εδράζεται σε μία χιλιαστική ανάγνωση του ιστορικού χρόνου και σε μία αποκαλυπτική ερμηνεία του ρόλου του επισκόπου της Ρώμης ως Αντίχριστου, διώκτη της αληθινής θρησκείας. Ο *εσχατολογικός χιλιασμός* των αιρετικών, που εμπνέονται από τα διδάγματα του Ιωακείμ της Φιόρε, ευαγγελίζεται μία θεολογία της ελπίδας που προσβλέπει σε έναν χρυσό αιώνα επίγειας ανθρώπινης βασιλείας και όχι ουράνιας, όπως πολύ συχνά και λανθασμένα αναφέρεται· μίας βασιλείας που θα αποκαταστήσει τις αδικίες και τις ανισότητες του παρόντος.

Έτσι, το κείμενο της Αποκάλυψης του Ιωάννη μετατρέπεται σε εργαλείο πολεμικής εναντίον των ανίερων εξουσιών που αξιώνουν καθολική υποταγή. Οι αιρετικοί χιλιαστές μπορεί να μην είναι αντάρτες παρτιζάνοι ωστόσο είναι αμφισβητίες της πολιτικής εξουσίας και το κάλεσμα τους δεν απευθύνεται σε φυγόπονους αναχωρητές που θέλουν να αποχαιρετήσουν τον κόσμο και να αναληφθούν στον ουρανό, αλλά σε όσους οραματίζονται την αντιστροφή του παρόντος. Αν και η ιστορία της χριστιανικής εσχατολογίας αμφιταλαντεύεται διαρκώς μεταξύ καταγγελίας και παραίτησης, οι αιρετικοί του ύστερου μεσαίωνα με χιλιαστικό υπόβαθρο, αντιλαμβάνονται μέσω της εσχατολογίας την πραγματικότητα ως ιστορία με έναν τελικό σκοπό στον οποίον

έχουν πίστη και έτσι αναγνωρίζουν στους εαυτούς τους έναν ξεκάθαρο ιστορικό ρόλο από τον οποίο αντλούν δύναμη. Θεωρώ την εξέλιξη αυτή ως το πρώτο βήμα για την μετατροπή του ανθρώπου σε υποκείμενο της ιστορίας του και συνάμα ως το σημαντικότερο πολιτικό δάνειο της υστερομεσαιωνικής αίρεσης στη σύγχρονη πολιτική σκέψη.

Εν κατακλείδι, θα αναφέρουμε ότι για να έχουμε *αίρεση* χρειαζόμαστε αναγκαστικά μία *ορθοδοξία* και ως τέτοια δεν εννοούμε μόνο τη θρησκευτική ορθοδοξία, αλλά και την κοινωνική, δηλαδή την υπαγωγή του ατόμου στα κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς που επιβάλλονται από τους πολιτισμικά κυρίαρχους θεσμούς, ένας από τους οποίους υπήρξε για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό η Καθολική Εκκλησία. Όσο δε ισχυροποιούνται οι θεσμοί αυτοί και διαμορφώνουν τις ορθοδοξίες τους, τόσο αυξάνονται και τα φαινόμενα αίρεσης ή προτιμότερα οι κατηγορίες για αίρεση.

Έτσι, η ισχυροποίηση της Καθολικής Εκκλησίας, η σαφέστερη οριοθέτηση των εξουσιών της και του επιτρεπτού δόγματος, όχι μόνο σε θεολογικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο κοινωνικής συμπεριφοράς, πυροδοτεί την έκρηξη των αιρετικών φαινομένων. Τα τελευταία παύουν να είναι απλές δογματικές αποκλίσεις και μεταφράζονται από την ισχυροποιημένη εξουσία ως απείθαρχες συμπεριφορές. Διαθέτουν θετικό πρόσημο, όμως, καθώς δεν αποτελούν απλή αντίδραση, αλλά ενεργή δράση και επιθυμία για ανακαίνιση της ισχύουσας τάξης πραγμάτων, ακόμα και όσες από αυτές περιορίζονται στον τομέα της θρησκείας. Ως εκ τούτου διαθέτουν εκ προοιμίου κοινωνικό και πολιτικό -με μία σχηματική έννοια του όρου- πρόσημο.

Ωστόσο και χωρίς να αμφισβητείται η δυνατότητα προσέγγισης της αίρεσης ως πεδίου ενστικτώδους απάντησης του συλλογικού υποκειμένου στην επιβαλλόμενη από τα πάνω εξουσία, οφείλουμε να είμαστε πολύ προσεκτικοί στις κρίσεις μας σχετικά με τον ακριβή χαρακτηρισμό της, ιδίως όταν την προσεγγίζουμε από την σκοπιά της πολιτικής θεωρίας.

Αντιπλουτοκρατισμός, αντικληρικαλισμός, ένοπλη αντίσταση, δίκτυα αλληλεγγύης, θεωρήσεις της βίας, σύνδεση δόγματος και εθνικής συνείδησης, αποιεροποίηση των θρησκευτικών συμβόλων, εκλαϊκευμένες μορφές πίστης, έμφυλοι ρόλοι, κοινοκτημοσύνη, αντιπαπισμός και χιλιαστική εσχατολογία είναι κάποια από τα επαναλαμβανόμενα ή εξαιρετικά θέματα που εντοπίζουμε στις υστερομεσαιωνικές αιρέσεις, προδίδοντας τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις που μπορεί να λάβει η προσέγγιση της θρησκείας και δη της αίρεσης στην περίοδο του ύστερου μεσαίωνα.

_____

[1] Εξίσου δύσκολος και προβληματικός είναι ο σαφής προσδιορισμός της αφετηρίας και του τέλους του Μεσαίωνα, που τροποποιούνται ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τους στόχους του εκάστοτε μελετητή. Εντελώς συμβατικά ως αφετηρία του Μεσαίωνα δίνουμε το 476, έτος εκθρόνισης του τελευταίου Ρωμαίου αυτοκράτορα, Ρωμύλου Αυγουστύλου και ως τέλος την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453.

Εμπρός για τα επόμενα 31 χρόνια – το Café Klatsch στο Βίζμπαντεν θα μείνει!

Ralf Dreis (Χάφη)*

Όποτε έβλεπες τις τελευταίες δεκαετίες σε γερμανικές πόλεις το σύνθημα "… θα μείνει!" σε τοίχους, αφίσες ή αυτοκόλλητα, ήξερες ότι κάποια κατάληψη, κάποιο αυτόνομο στέκι ή αναρχική κολεκτίβα απειλείται με εκκένωση, πώληση ή χρεοκοπία. Συνήθως μετά από λίγο καιρό το απειλούμενο εγχείρημα αποτελούσε

παρελθόν. Γνωστές εξαιρέσεις του κανόνα είναι τα πρώην κατείλημμενα και νυν συνεταιριστικά σπίτια της Hafenstraße και η ακόμη κατείλημμενη Rote Flora στο Αμβούργο ή η Köpi στο Βερολίνο.

Μια παρόμοια σπουδαία επιτυχία για τα αναρχικά/αυτόνομα/εναλλακτικά κινήματα μπορεί να γνωστοποιηθεί για την νέα χρονιά στο Βίζμπαντεν. Στην πρωτεύουσα του κρατιδίου της Έσσης η επιτυχία αυτή δεν καταφέρθηκε με αποφασισμένες μάχες στα οδοφράγματα ή μεγάλες διαδηλώσεις αλλά με τους τοπικούς συσχετισμούς δυνάμεων, με τη συλλογική αγορά του Café Klatsch που λειτουργεί από το 1984 σαν κολεκτίβα στο ίδιο μέρος. Παρ' όλα αυτά, το αποτέλεσμα της καμπάνιας υπεράσπισης του καφέ Κλατς είναι εντυπωσιακό.

Από το κίνημα – για το κίνημα

Τέλος Σεπτεμβρίου του 2015 ο τότε ιδιοκτήτης των χώρων όπου στεγάζεται το καφέ Κλατς, ανακοίνωσε την πρόθεσή του να το πούλησει κάτι που θα σήμαινε τον άμεσο κίνδυνο ένας καινούργιος ιδιοκτήτης να διώξει την κολεκτίβα για να ανοίξει ένα κυριλέ μαγαζί στη θέση του καφέ Κλατς. Σε μόλις δυο μήνες οι ακτιβιστές και ακτιβίστριες κατάφεραν – με μια πρωτίστως τοπική – αλλά και πανγερμανική εκστρατεία, να μαζέψουν τα απαραίτητα 270.000 ευρώ για την αγορά των χώρων του κάφε Κλατς, τους συμβολαιογράφους και τους φόρους μεταβίβασης ακινήτων. Τέλος Δεκεμβρίου του 2015 ο σύλλογος Linksroom e.V. που ιδρύθηκε μόνο για αυτό το λόγο, υπέγραψε το συμβόλαιο αγοράς του ακινήτου. Περίπου 220 δωρητές και δωρήτριες, κολεκτίβες και συνδικάτα βάσεως δώσανε περίπου 35.000 ευρώ. 25 δανειστές και δανείστριες, ανάμεσά τους μερικά σπίτια-εγχειρήματα στα οποία μένει κόσμος συλλογικά μαζί (Wohnprojekte) δάνεισαν 225.000 ευρώ και σε δύο συναυλείες αλληλεγγύης, λαϊκές κουζίνες και συνελεύσεις μαζεύτηκαν άλλα 10.000 ευρώ. Η αποπληρωμή των δανείων ξεκίνησε ήδη από τον Ιανουάριο του 2016. Ο σύλλογος Linksroom e.V. είναι ο καινούργιος ιδιοκτήτης των χώρων του κάφε Κλατς και το νοικιάζει στην κολεκτίβα. Ο σύλλογος που αποτελείται από

συντρόφους, συντρόφισσες και μέλη της κολεκτίβας δεν έχει το δικαίωμα να επέμβει στις αποφάσεις της κολεκτίβας, απλά αποπληρώνει με το νοίκι τα δάνεια. Έτσι εξασφαλίζεται από τη μια η αυτονομία της κολεκτίβας και ταυτόχρονα αποσύρεται το ακίνητο από την καπιταλιστική αγορά ακινήτων επειδή η κολεκτίβα δεν έχει δικαιώματα πάνω στο ακίνητο και στον σύλλογο δεν επιτρέπεται η πώλησή του χωρίς την έγκριση της κολεκτίβας.

Η ιστορία του Café Klatsch

Η κολεκτίβα του καφέ Κλατς είναι μια από τις πλέον παλαιότερες κολεκτίβες του εναλλακτικού κινήματος της τότε δυτικής Γερμανίας και λειτουργεί από το 1984. Στο πλούσιο και μικροαστικό Βίζμπαντεν το καφέ Κλατς ακόμα και σήμερα είναι μοναδικό.

Στο αντιδραστικό κλίμα που επικρατούσε στις αρχές της δεκαετίας του ΄80 στο Βίζμπαντεν, μια ομάδα ακτιβιστών και ακτιβίστριων αποφάσισε να ανοίξει έναν χώρο αντίστασης στην πόλη. Γνωρίζονταν από τις μάχες ενάντια στο διάδρομο απογείωσης του αεροδρομίου της Φρανκφούρτης (Startbahn West) και την διοργάνωση της αντίστασης ενάντια στη διεθνή έκθεση στρατιωτικού οπλισμού (MEDE) που έλαβε χώρο στο Βίζμπαντεν εκείνα τα χρόνια. Σιγά-σιγά δημιουργήθηκε μια σταθερή ομάδα. Το 1984 κατάφεραν να νοικιάσουν ένα άδειο γωνιακό μαγαζί σε μια όμορφη κεντρική γειτονιά της πόλης, το Rheingauviertel. Με τη βοήθεια συντρόφων και συντροφισσών ανακαίνισαν το μαγαζί.

Και μετά κάνει μπαμ στην πόλη.

Από τα εγκαίνια κιόλας και όλες τις επόμενες εβδομάδες και τους επόμενους μήνες στο καφέ Κλατς γίνεται το «έλα να δεις». Ο κατακλυσμός επισκεπτών, πελατών, συντρόφων είναι κάτι πρωτοφανές. Η αρχική κολεκτίβα των 11 ατόμων διευρύνεται γρήγορα σε 33 άτομα. Τα ακόλουθα χρόνια το Κλατς εξελίσσεται και πέρα από το Βίζμπαντεν σε ένα γνωστό μέρος αντιπληροφόρησης, εκθέσεων, μουσικής, θεάτρου, πάρτυ και πολιτικών εκδηλώσεων. Στο μαγαζί υπάρχουν πολλές αναρχικές, αυτόνομες και ακροαριστερές εφημερίδες και περιοδικά, προκηρύξεις, αφίσες και ο ημερήσιος τύπος.

Η κολεκτίβα συμμετέχει στη διοργάνωση δράσεων αλληλεγγύης στη μεγάλη απεργία των βρετανών μεταλλωρύχων το 1984/85 όταν φιλοξενούνταν τα παιδιά των απεργών για έξι εβδομάδες στη Γερμανία. Μέλη της κολεκτίβας διοργανώνουν με άλλους το μποϊκοτάζ της πανγερμανικής απογραφής πληθυσμού το 1987 (Volkszählungsboykott) στην πόλη. Αργότερα το Κλατς ξεκινάει την εκστρατεία “Οπλα για το Ελ Σαλβαδόρ”. Διοργανώνει εκδηλώσεις υπεράσπισης για τον απελευθερωτικό αγώνα στην Λατινική Αμερική και αυξάνει για τρεις μήνες τις τιμές του μαγαζιού για ένα δέκα τοις εκατό. Τα μαζεμένα λεφτά στέλνονται στους αντάρτες στο Ελ Σαλβαδόρ το 1988. Την ίδια χρονιά άλλοι κολεκτιβιστές βρίσκονται στη Νικαράγουα για να υπερασπίσουν την επανάσταση των Σαντινίστας ενάντια στον πόλεμο των ακροδεξιων κόντρας και των ΗΠΑ.

Μέλη της κολεκτίβας συμμετέχουν στη διοργάνωση των “Ημερών της Αναρχίας” το 1987 και 1993 στη Φρανκφούρτη, δραστηριοποιούνται στο αντιπυρηνικό κίνημα και αποτελούν ενεργό κομμάτι του κινήματος καταλήψεων ή της αντιφά.

Άλλα τοπικά εναλλακτικά εγχειρήματα όπως το συνεδριακό και πολιτισμικό κέντρο στο Ραουεντάλ (Kultur- und Tagungshaus Rauenthal), έξω από το Βίζμπαντεν ή το κέντρο υγείας γυναικών Σιρόνα (Frauengesundheitszentrum Sirona) ξεφύτρωσαν από το Κλατς ή ξεκίνησαν με την οικονομική – και όχι μόνο –

υποστήριξη της κολεκτίβας.

Τα τελευταία δέκα, δεκαπέντε χρόνια στο Κλατς γίνονται τακτικά εκδηλώσεις ενημέρωσης και αλληλεγγύης σχετικά με τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και τα ανταγωνιστικά κινήματα που αντιστέκονται στην καπιταλιστική λεηλασία των τελευταίων χρονών. Μαζευτήκανε λεφτά για την οικονομική ενίσχυση διάφορων αυτοδιαχειριζόμενων εγχειρημάτων της Θεσσαλονίκης όπως η Βιο.Με, το Μικρόπολις, το Sabot, το Σχολείο, το ΚΙΑ κ.α.

Εδώ και τρεις δεκαετίες ο κόσμος κλείνει ραντεβού στο Κλατς για να πάει σε πορείες ή συναυλίες. Αντιρατσιστικές και αντισεξιστικές κινητοποιήσεις ανήκουν το ίδιο στο πρόγραμμα όπως και η παγωμένη μπύρα μετά την πετυχημένη δράση και το καλό φαγητό σε προσιτές τιμές, συνήθως από παραγωγούς που καλιεργούν με βιολογικό τρόπο.

Εδώ και 31 χρόνια το Κλατς λειτουργεί χωρίς αφεντικά. Όλες οι αποφάσεις παιρνόνται από τη συνέλευση, όλες οι δουλειές (μπαρ, κουζίνα, σέρβις, καθαρισμός, ψώνια, γραφείο) πληρώνονται το ίδιο. Η συνέλευση κάθε Δευτέρα κανονίζει τις βάρδιες του εστιατορίου/μπαρ/καφέ, αποφασίζει για την υποστήριξη άλλων πρωτοβουλιών και εξασφαλίζει καλές συνθήκες εργασίας. Κανένας άνθρωπος που μπαίνει στην κολεκτίβα δεν πληρώνει οτιδήποτε, όποιος φεύγει από την κολεκτίβα φεύγει χωρίς λεφτά. Με αυτό τον τρόπο τα τελευταία 31 χρόνια έχουν δουλέψει και έχουν βγάλει τα λεφτά τους περίπου 200 άτομα στην κολεκτίβα. Πολλοί και πολλές συνεχίζουν με διάφορους τρόπους και μετά την αποχώρισή τους να δραστηριοποιούνται σε διάφορα κινήματα.

Για άλλα 31 χρόνια Café Klatsch, για άλλες επαναστατικές προσπάθειες, ατελείωτες συνελεύσεις και εξτατικά γλέντια δεν υπάρχούν εμπόδια…

**0 γράφων ήταν μέλος της κολεκτίβας από το 1986 μέχρι το 1996.*

Η Εξαρχής Δημιουργία του Δημόσιου Χώρου

Νίκος Ιωάννου

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου αιώνα ο Κορνήλιος Καστοριάδης πίστευε πως διανύαμε μια μοναδική περίοδο με χαρακτηριστικά αποσύνθεσης του παραδοσιακού θρησκευτικού κόσμου αλλά ταυτόχρονα σημείωνε με έμφαση την απουσία δημιουργίας νέων κοινωνικών σημασιών που να είναι κοινωνικά επικυρωμένες. Υποστήριζε ότι η κρίση του σύγχρονου κόσμου πηγάζει ακριβώς από αυτή την έλλειψη κοινωνικών σημασιών. Μιλούσε για την αυξανόμενη ολική κυριαρχία, για την απεριόριστη επέκταση της ορθολογικής κυριαρχίας, μιλούσε για την άνοδο της ασημαντότητας. Οι σύγχρονοί του διανοούμενοι του καταλόγιζαν πεσιμισμό όσον αφορά την απουσία νέων σημασιών. Έλεγαν πως τις έβλεπαν να αναδύονται και είχανε σχέση με την αλλαγή της θέσης του ατόμου στην κοινωνία. Όμως ο Καστοριάδης μιλά για αυτές ήδη από το 1970. Διαφεύγει από τη σκέψη όλων ότι ο Καστοριάδης μιλά για την απουσία νέων σημασιών που να αμφισβητούν ριζικά το υπάρχον όταν αναφέρεται στην ασημαντότητα. Επιπλέον αναφέρεται στην απώλεια κάποιων θεσμισμένων λειτουργιών, μια απώλεια που εκτός των άλλων εξέφρασε και την κρίση του προτάγματος της ατομικής και κοινωνικής αυτονομίας.

Οι νέες λοιπόν κοινωνικές σημασίες που εμφανίζονται στα τέλη του 20^{ου} αι. δεν αμφισβητούν κεντρικές σημασίες του υπάρχοντος κοινωνικού και πολιτικού κατεστημένου. Πάμε σε ένα παράδειγμα από εκείνη την εποχή για να δούμε μέχρι πού φτάνει εκείνο το καινούργιο. Στα τέλη της δεκαετίας του ΄70 ο ρόκερ Δημήτρης Πουλικάκος μέσα από τη διασκευή ενός λαϊκού τραγουδιού θρυμματίζει το σύμβολο του φαλλοκρατικού συναισθηματισμού που

δέσποζε μέχρι τότε: το «Υπάρχω» του Καζαντζίδη. Είναι η εποχή που η ελληνική νεολαία αλλάζει πολιτισμική σελίδα. Η διεισδυτική κριτική του Πουλικάκου αφουγκράζεται τη δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού η οποία αποκαθηλώνει παλιά σύμβολα και δημιουργεί νέες σημασίες. Αυτές οι σημασίες αφορούν τη θέση της γυναίκας, τη θέση του ατόμου και τη θέση της αστυνομίας σε μια κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα που μετά τη χούντα ονομάσαμε μεταπολίτευση, δεν αμφισβητούν όμως ριζικά το υπάρχον. Αφομοιώνονται από την οικονομία της αγοράς. Όσον αφορά τη θέση της αστυνομίας, αυτή μετά το 1981 «συμφιλιώνεται με τον λαό». Είναι σημασίες που έγιναν φρέσκο υλικό για την αναζωογόνηση του καπιταλισμού επειδή δεν εναντιώθηκαν -δεν θα μπορούσαν ίσως να εναντιωθούν- στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του: στην απεριόριστη επέκταση της ορθολογικής κυριαρχίας, στην ολική κυριαρχία, στον παραγωγισμό, τον οικονομοκεντρισμό και τον καταναλωτισμό. Αντιθέτως, αποτέλεσαν ένα νέο πεδίο ανάπτυξης και καταναλωτισμού.

Το χειραφετημένο άτομο του 20ου αιώνα μετατρέπεται το ίδιο σε εμπόρευμα, εμπορευματοποιείται η ίδια η ύπαρξη για να ζήσουμε στη συνέχεια τον πιο άγριο καπιταλισμό. Φαίνεται όμως ότι τα πράγματα δεν τελείωσαν εκεί. Στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό, το έθνος-κράτος μεταλλάσσεται, η ανάπτυξη ψάχνει πρόσημο για να υπάρξει, το πολιτικό σύστημα καταρρέει ενώ εμφανίζεται μια νέα κοινωνική κίνηση με χαρακτηριστικά που για πρώτη φορά παρατηρούμε. Σήμερα, τρείς-τέσσερις δεκαετίες από τη θρυλική διασκευή του ‘79 ο Δ. Πουλικάκος συμμετέχει με τη μουσική του σε κορυφαίες δραστηριότητες νέων πολιτικών και κοινωνικών δικτυώσεων, φορείς νέων νοημάτων και σημασιών για την πολιτική, για τη συλλογικότητα, την εργασία, την οικονομία, φορείς νέων νοημάτων για τον δημόσιο χώρο. Εκείνο το παρελθόν των νέων μεν, αφομοιώσιμων δε, σημασιών συνδέεται με το παρόν το οποίο φέρει νέες σημασίες που αμφισβητούν το υπάρχον και έχουν να κάνουν με τις ανθρώπινες δραστηριότητες δημιουργίας του δημόσιου χώρου, του δημόσιου/ιδιωτικού και του καθεαυτό δημόσιου χώρου, εκεί δηλαδή που παίρνονται οι

αποφάσεις.

Αυτή η σύνδεση παρελθόντος και παρόντος γίνεται μέσα από την αδιάκοπη δραστηριότητα του κοινωνικού φαντασιακού, την παρακολούθηση της οποίας μόλις τώρα είναι που αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε. Αυτό συμβαίνει επειδή τώρα είναι η εποχή όπου διαλύεται το πέπλο της ασημαντότητας μέσα από δριμύτατες κοινωνικές συγκρούσεις, μέσα από την ανάδυση νέων κοινωνικών δικτυώσεων, νέων μορφών επικοινωνίας. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον η σκέψη του Καστοριάδη, επιβεβαιωμένη από τα φαινόμενα μας βοηθά να διακρίνουμε το φύτρο μιας νέας περιόδου. Σε αυτή τη νέα περίοδο το πρόταγμα της αυτονομίας βρίσκει νέες θεσμίσεις έκφρασής του. Αναδύονται νέες θεσμίσεις που υποκαθιστούν τις παλαιές. Ποιες είναι όμως οι παλιές θεσμίσεις που χάνονται και ποιες είναι οι νέες που τις υποκαθιστούν; Και επίσης γιατί σήμερα το νέο αμφισβητεί ριζικά το παλιό όπως εμείς υποστηρίζουμε;

Οι παλιές θεσμίσεις που χάνονται μπορούν να περιγραφούν ως εξής:

Το άτομο υπερβαίνει τη συλλογικότητα του 20^{ου} αιώνα για την πραγμάτωση των σκοπών του. Αυτοπεριορίζεται στην ιδιωτική κατανάλωση του δημόσιου χώρου τον οποίο αντιλαμβάνεται πλέον ως εμπορευματικό προϊόν. Εμπορευματοποιείται το ίδιο το άτομο ενώ καταρρέει ο συνδικαλισμός και κάθε θεσμική μορφή που στηρίζεται στην αντιπροσώπευση, με το πολιτικό σύστημα γενικά να χάνει βασικά στοιχεία νοηματοδότησής του. Η απώλεια της πολιτικής αντιπροσώπευσης γίνεται ορατή ήδη από τη δεκαετία του 1980 και τη συναντάμε σε πολλά κείμενα διανοητών της εποχής εκείνης. Όμως μόνο σήμερα μπορούμε να δούμε το μέγεθος αυτών των μεταλλαγών. Βλέπουμε τον θάνατο όχι μόνο του παραδοσιακού πολιτικού συστήματος αλλά και το θάνατο του παραδοσιακού πολιτικού κινήματος και έχουμε σαφώς το προνόμιο σε σχέση με τους προγενέστερους να τα βλέπουμε αυτά όλα από χρονική απόσταση ασφαλείας.

Έχουμε λοιπόν την υποχώρηση και σε κάποιες περιπτώσεις την

εξαφάνιση θεσμισμένων λειτουργιών που αφορούν: τον συνδικαλισμό, το πολιτικό κόμμα, την πολιτική οργάνωση, το πολιτικό κίνημα όπως το γνωρίσαμε στο παρελθόν (π.χ. σοσιαλιστικό κίνημα, αναρχικό κίνημα κ.λπ.).

Αυτές είναι κάποιες από τις βασικές απώλειες στο επίπεδο των λειτουργιών που έχουν να κάνουν με τον δημόσιο χώρο και οι οποίες στο παρελθόν προσανατολίστηκαν ή στη διεκδίκηση και κατάληψη του ήδη θεσμισμένου ή στη διεκδίκηση τμήματος της υπάρχουσας θέσμισης ή στην αντίσταση απέναντι στις καταπιεστικές εκδοχές της.

Ακριβώς εδώ σε αυτό το σημείο εντοπίζουμε τη διαφορά με τις νέες θεσμίσεις λειτουργιών που έρχονται στο προσκήνιο και έχουν σαφώς έναν άλλο προσανατολισμό. Αυτός ο προσανατολισμός έχει να κάνει με την εξαρχής δημιουργία του δημόσιου χώρου.

Αλλάζει η συλλογικότητα η οποία πλέον συγκροτείται πάνω στη βάση της ενσυνείδητης συμμετοχής του ατόμου αλλά και στη βάση της πρότασής του προς το άτομο και την κοινωνία. Έχουμε λοιπόν μια συλλογικότητα-δίκτυο ατόμων που μοιάζει πιο πολύ με κοινότητα αφού ασχολείται με τα κοινά αγαθά, τον δημόσιο χώρο. Η σύγχρονη συλλογικότητα δηλαδή συγκροτείται στη βάση ενός περιεχομένου που έχει να κάνει με τη δημιουργία του δημόσιου χώρου μέσα από τη δραστηριότητα της ίδιας της συλλογικότητας. Αμφισβητεί ριζικά το υπάρχον εφόσον αυτό που εκκινεί τη δραστηριότητα δεν είναι το οικονομικό κίνητρο αλλά η διαφυγή από την άγρια οικονομικοκεντρική οργάνωση της ζωής και επίσης αμφισβητεί τις αυθεντίες, την ιεραρχία, τη γραφειοκρατία, την πολιτική ποδηγέτηση παράγοντας η ίδια η δραστηριότητα έναν σύγχρονο πολιτικό λόγο για τα κοινά αγαθά. Αυτή η κοινωνική κίνηση βρίσκεται εκτός του πλαισίου της καπιταλιστικής οικονομίας και εκτός κρατικής κηδεμονίας και επιπλέον αποφεύγει την ανάθεση στο επίπεδο της διαχείρισης.

Αν επιθυμούμε σαν πολιτικά όντα την πολιτική μας παρέμβαση δεν θα μπορέσουμε ποτέ να την πραγματοποιήσουμε έξω από την -άπαξ και εμφανίστηκε- εξαρχής δημιουργία του δημόσιου χώρου.

Γιάννενα, 9/12/2015 (Ομιλία στο «θυμωμένο πορτραίτο» με θέμα: Παρουσίαση του βιβλίου «Μετά τον Καστοριάδη. Δρόμοι της αυτονομίας στον 21ο αιώνα» Αλ. Σχισμένος/Ν. Ιωάννου, εκδ. Εξάρχεια)